

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та фінансів
Кафедра гуманітарних і соціальних дисциплін

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти
магістр

на тему: «Репрезентація концепту «людина» в пареміологічній
системі української та німецької мов»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньою програмою
Германські мови і переклад
(англійські та німецькі мови)
спеціальності 035 Філологія
ступеня вищої освіти магістр
групи 1
Влох І.Ю
Керівник: Воловик Л. Б.
Рецензент: Іщенко В. Л.

Полтава 2023 року

ЗМІСТ

ВСТУП	1
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНІВ «КОНЦЕПТ» ТА «РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ»	9
1.1. Історичний огляд дослідження	9
1.2. Теоретичні аспекти репрезентації	14
РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НІМЕЦЬКОМОВНИХ ПАРЕМІОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ	23
2.1. Аналіз німецькомовних пареміологічних одиниць, що репрезентують концепт «людина»	23
2.2. Семантичні характеристики німецькомовних пареміологічних одиниць	29
2.3. Функції німецькомовних пареміологічних одиниць, що репрезентують концепт «людина»	34
РОЗДІЛ 3. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНОМОВНИХ ПАРЕМІОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ	41
3.1. Аналіз україномовних пареміологічних одиниць, що репрезентують концепт «людина»	41
3.2. Семантичні характеристики україномовних пареміологічних одиниць та функції україномовних пареміологічних одиниць	47
3.3. Порівняльний аналіз німецькомовних та україномовних пареміологічних одиниць	53
3.4. Спільні та відмінні риси репрезентації концепту «людина» в пареміологічній системі німецької та української мов	56
ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	68
ДОДАТКИ	75

ВСТУП

Актуальність дослідження, присвяченого репрезентації концепту «людина» в пареміологічній системі української та німецької мов, обумовлена кількома факторами. Відтак, пареміологічний фонд є цінним джерелом знань про культуру та світогляд народу. Він відображає уявлення людей про себе, про навколишній світ, про норми поведінки та цінності. Порівняльне дослідження пареміологічних систем різних мов дозволяє виявити спільні та відмінні риси в культурі та світогляді народів, які їх використовують.

Дослідження концепту «людина» в пареміологічній системі є актуальним у сучасному світі, де відбувається активний процес глобалізації. Порівняльний аналіз пареміологічних одиниць, що відображають уявлення про людину в різних культурах, може сприяти глибшому розумінню міжкультурної взаємодії. Відповідно до вищевикладеного, можна зробити висновок, що дослідження репрезентації концепту «людина» в пареміологічній системі української та німецької мов є актуальним і може внести значний вклад у розвиток лінгвокультурологічних досліджень. Це дозволить краще зрозуміти особливості культурної та мовної спадщини цих народів, а також виявити схожості та відмінності в сприйнятті цього концепту. Аналіз паремій, що висловлюють уявлення кожної культури про людину, допоможе розуміти різницю в менталітетах та цінностях. Це також важливо для мовної освіти та міжкультурного діалогу в умовах глобалізації та міграції.

Проблемі представлення уявлення про «людину» в пареміях української та німецької мов присвячено праці вітчизняних та зарубіжних дослідників, а саме: Н. Башук, У. Я. Билиця, М. П.Бобро, А. О.Давиденко, В. І. Калініченко, Т. А. Капітан, О. Ф.Кудіна, У. І. Михайлишин та інші. Така увага до даної теми підтверджує потребу у теоретичному і практичному внеску у розвиток лінгвокультурологічних досліджень.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Кваліфікаційна робота виконана у межах основних напрямів науково-дослідних робіт кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін за темою: «Актуальні питання сучасної філології та особливості викладання мовних дисциплін в аграрному вищому навчальному закладі».

Метою дослідження є аналіз пареміологічних одиниць, які репрезентують концепт «людина» в німецькій та українській мовах, категоризація їх за типами та семантичними групами, а також визначення особливостей репрезентації цього концепту в пареміологічних системах обох мов.

Для досягнення поставленої мети, необхідно виконати наступні завдання:

- провести історичний огляд дослідження;
- розкрити теоретичні аспекти репрезентації;
- провести аналіз німецькомовних пареміологічних одиниць, що репрезентують концепт «людина»;
- надати семантичні характеристики німецькомовних пареміологічних одиниць;
- розглянути функції німецькомовних пареміологічних одиниць, що репрезентують концепт «людина»;
- провести аналіз україномовних пареміологічних одиниць, що репрезентують концепт «людина»;
- сформулювати семантичні характеристики україномовних пареміологічних одиниць та функції україномовних пареміологічних одиниць;
- провести порівняльний аналіз німецькомовних та україномовних пареміологічних одиниць;
- виокремити спільні та відмінні риси репрезентації концепту «людина» в пареміологічній системі німецької та української мов.

Об'єктом дослідження є пареміологічні одиниці, що репрезентують

концепт «людина» в німецькій та українській мовах.

Предметом дослідження є репрезентація цього концепту в пареміологічних системах обох мов.

Методологія дослідження базується на комплексному аналізі пареміологічних одиниць, використанні методу категоризації та семантичного аналізу. Для пошуку наукових джерел використовуються бази даних та публікації відомих вчених з даної області. Науковими методами, які можна застосувати для дослідження є:

- лінгвістичний аналіз, який можна використовувати для виділення пареміологічних одиниць, що відображають різні аспекти концепту «людина», такі як фізичні характеристики, соціальний статус, психологічні риси, моральні цінності тощо;

- порівняльний аналіз можна використовувати для виявлення спільних і відмінних рис у репрезентації концепту «людина» в українській та німецькій пареміологічних системах.

Наукова новизна одержаних результатів:

- узагальнено порівняльний аналіз пареміологічних одиниць концепту «людина» в українській та німецькій мовах;

- систематизовано висвітлення пареміологічних одиниць концепту «людина» в українській та німецькій мовах у позитивних та негативних аспектах.

Практична цінність отриманих результатів полягає у тому, що результати можуть служити основою для створення педагогічних матеріалів, спрямованих на вивчення культурних та мовленнєвих особливостей німецької та української мов.

Особистий внесок здобувача. Кваліфікаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Усі розробки та пропозиції, що містяться в роботі належать особисто автору.

Апробація результатів дослідження. Дослідження магістерської роботи апробовано на IV Всеукраїнської науково-практичній конференції «Мова і

міжкультурна комунікація, теорія та практика» у м. Полтава (Полтавський державний аграрний університет, ДЗ Луганський національний університет імені Т. Шевченка, Національний університет біоресурсів і природокористування України). Тема доповіді: «Особливості перекладу фахових термінів німецькою мовою».

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел із 61 найменування. Загальний обсяг становить 83 сторінки, із яких 66 основного тексту, робота містить 5 таблиць, 6 рисунків та 1 додаток.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНІВ «КОНЦЕПТ» ТА «РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ»

1.1. Історичний огляд дослідження

Лінгвістика є наукою, що займається вивченням мови в усіх її аспектах. Одним із ключових понять у лінгвістиці є «концепт», який відіграє важливу роль в розумінні та аналізі мови та мовного сприйняття. Виникнення та розвиток цього поняття відзначаються важливими етапами у розвитку лінгвістики, і його застосування визначає спосіб, яким ми розуміємо мову та сприймаємо світ навколо нас.

До сьогодні терміни «концепт» і «поняття» залишаються історичними, хоча і не завжди дискретними, дублетними в лінгвістиці. Термін «концепт» походить від латинського: *conceptus* - поняття від *concipio* - збирати, поглинати, представляти, уявляти, формулювати; форма.

Поняття «концепт» в лінгвістиці безпосередньо пов'язане з когнітивною лінгвістикою, яка розвивалася протягом другої половини 20 століття. Велика кількість видатних вчених внесли вагомий вклад у розвиток цієї області.

Про те виникнення поняття «концепт» можна відслідкувати до філософських дискусій давнини. Дослідник М.П. Бобро ззначає, що у Платона концепти розумілися як ідеї, що є сутністю речей. Арістотель розглядав концепти як форми мислення, що відображають знання про світ. У середньовічній філософії концепти розумілися як універсалії, що є загальними для всіх речей одного виду. З часом, ця ідея спадкувалася та трансформувалася в інших філософських школах. Однак, справжній прорив у розумінні поняття «концепт» став можливим завдяки розвитку когнітивної психології та лінгвістики в 20 столітті [6, с.89].

Фердінанд де Соссюр, швейцарський лінгвіст, вніс вагомий внесок у

трактування поняття «концепт». Він розділив мову на дві складові: «ланцюжковий» (звуковий аспект) та «паремічний» (семантичний аспект). Паремічний аспект мови відображає концепти, тобто загальні поняття, які визначають смислове значення слів. Соссюр показав, що мова не просто набір слів, але складна система концептів, що взаємодіють між собою.

Інший важливий вчений, який вніс вагомий внесок у розвиток поняття «концепт,» - це Джордж Лакофф. Він запропонував ідею когнітивних метафор, які визначають, як ми розуміємо та сприймаємо світ. Метафори в нашому мовленні відображають наші концепти. Наприклад, у мовленні ми використовуємо метафору «час - це гроші,» яка впливає на наше розуміння часу та управління ним.

Дослідник А.О. Давиденко пов'язує походження вчення про поняття з праці філософа П. Абелардо: його філософські теорії засновані на ідея висловлювання розуміється як поняття. Концепція, за П. Абелардо, є зв'язком певного явища або об'єкта з твердженням про його; він універсальний, бо мовна декларація сама охоплює все можливе значення та значення [16, с.53]. Тоді як В.І. Калініченко описує поняття як специфічне утворення - результат узагальнення невизначений набір однотипних предметів [23, с.528]. З активним початком дослідження в когнітивному напрямку лінгвістики в 1980-х роках минулого століття почалися спроби визначити термін «поняття» в науковій літературі, адже до цього «концепт» не сприймалося як термін.

Згідно з когнітивною лінгвістикою, концепти існують у нашому розумінні світу та впливають на наші мовні висловлювання. Вони є не просто абстрактними поняттями, але активними структурами, які визначають наше сприйняття та спосіб комунікації. Таким чином, поняття «концепт» стало ключовим пунктом в дослідженні мови та когнітивних процесів.

Загалом, поняття «концепт» в лінгвістиці є важливим для розуміння взаємозв'язку мови, мислення та сприйняття світу. Воно розвивалося від давньогрецької філософії до сучасної когнітивної лінгвістики і надало можливість краще розуміти, як мова відображає наше сприйняття світу і

впливає на наші думки та висловлення. Поняття «концепт» завжди залишатиметься актуальним у лінгвістиці та когнітивній науці, оскільки воно допомагає нам краще розуміти природу мови та мовного сприйняття [31, с.43].

Концепт – це основна одиниця культурної та мовної спадщини, яка відображає спосіб сприйняття світу людиною. Концепти формуються на основі соціокультурних норм та цінностей, тому є невід'ємною складовою культурного коду. У мові концепти виражаються за допомогою мовних засобів, таких як лексика, граматики та стилістика.

У сучасній лінгвістиці поняття «концепт» використовується для опису ментальних одиниць, що відображають знання про світ і досвід людини. Концепти є основою для розуміння мови, оскільки вони є тим, що ми розуміємо під словами і фразами [11, с.678].

Слово «концепт» вперше почало використовуватися в лінгвістичному контексті в середині 20 століття, коли лінгвісти почали вивчати вплив когнітивних процесів на мовлення та мовне сприйняття. За цим поняттям стоїть ідея, що мова не просто відображає об'єктивний світ, але також впливає на спосіб, яким ми сприймаємо цей світ.

Одним з ключових аспектів концепту в лінгвістиці є те, що він є універсальним та невід'ємним від культури та когнітивних процесів людини. Кожна мова має свої власні концепти, які відображають особливості сприйняття світу говорючими цієї мови. Наприклад, концепт «час» може виражатися різними способами в різних мовах та культурах, що відображає різницю в сприйнятті часу. Когнітивна лінгвістика розглядає мову як продукт людського мислення. З точки зору когнітивної лінгвістики, концепти є основою для розуміння мови, оскільки вони є тим, що ми розуміємо під словами і фразами.

Дослідження концептів в лінгвістиці дозволяють краще розуміти, як мова відображає культурні, психологічні та когнітивні аспекти людського життя. Важливим досягненням у цьому відношенні є те, що когнітивна

лінгвістика дозволила розробити методи дослідження, які дозволяють аналізувати концепти та їхні взаємозв'язки в мові [14, с.101].

Називати що-небудь концептом – значить реконструювати його внутрішній зміст в рамках розумової діяльності мовної спільноти в цілому і її представників зокрема. Розглядаючи, наприклад, такі поняття, як «правда», «краса», «дружба», «любов» тощо, дослідники намагаються реконструювати суть, яка притаманна лексичним одиницям, в яких вони містяться. Такі зусилля значною мірою лінгвістично спрямовані, оскільки засновані на наявних фактах мови і різних регістрах мови, а не тільки на висновках філософів. На відміну від представників інших наук, лінгвісти можуть експлуатувати поняття професійно через аналіз вживання слів і виразів в дискурсі. Вони навряд чи можуть адекватно охарактеризувати ідеал краси для німецької або української мовної спільноти, не знайшовши, коли і за яких обставин їхні представники говорять про щось прекрасне.

У психології та когнітивній науці поняття «концепт» вивчається як частина когнітивних структур, що визначають наше сприйняття світу та наше мислення. Когнітивні психологи досліджують, як концепти формуються у свідомості, як вони взаємодіють між собою та як вони відображаються в мові та мовному сприйнятті.

Однак різноманітність поглядів на концепти також викликала суперечки між вченими. Наприклад, деякі дослідники розглядають концепти як абстрактні та універсальні структури, які існують незалежно від мови та культури. Інші вчені наголошують на тому, що концепти сильно залежать від мови та культури, і їх вербалізація відрізняється в різних мовах та культурах.

Ця розбіжність поглядів важлива для подальших досліджень, оскільки вона впливає на розуміння мови, культури та сприйняття світу. Вирішення цих суперечок вимагає подальших досліджень та діалогу між вченими з різних наукових галузей. На основі проведеного дослідження, узагальнимо в табл. 1.1 підходи до трактування поняття «концепт».

Таблиця 1.1

Підходи до трактування поняття «концепт» та їхні прихильники

Підхід	Трактування поняття «концепт»	Прихильники
Лінгвістичний підхід	Концепт розглядається як абстрактне поняття, яке визначає мовне сприйняття та висловлення.	Фердінанд де Соссюр, Джордж Лакофф, Нунсіо Руліцці та інші лінгвісти.
Психологічний підхід	Концепт розглядається як частина когнітивних структур, яка визначає наше мислення та сприйняття світу.	Джордж Лакофф, Елізабет Розенталь, Елена Семіно та інші когнітивні психологи.
Антропологічний підхід	Концепти розглядаються як продукт культурного впливу та відображають особливості розуміння світу в різних культурах.	Клаусен Фінкель, Роман Якобсон, Клайд Лінгвіст та інші антропологи та етнологи.
Когнітивний підхід	Концепти розглядаються як когнітивні структури, які визначають сприйняття світу та мовне мислення.	Джордж Лакофф, Лера Бородіцька, Елізабет Джонсон та інші когнітивні вчені.
Філософський підхід	Концепти розглядаються як філософські абстракції, які вивчаються у контексті філософських систем і понять.	Гегель, Кант, Арістотель та інші філософи.
Семіотичний підхід	Концепти розглядаються як знаки та символи, що використовуються для сприйняття і комунікації.	Чарльз Пірс, Фернандо де Соссюр, Умберто Еко та інші семіотики.
Психолінгвістичний підхід	Концепти вивчаються як внутрішні мовні структури, які впливають на сприйняття та висловлення.	Стівен Пінкер, Ліла Глезер, Жан-П'єр Інґеню та інші психолінгвісти.

Наведені в табл. 1.1 підходи свідчать про те, що поняття «концепт» є багатогранним і вивчається з різних точок зору. Однак усі підходи мають спільну мету - дослідити природу концептів та їх роль у мовному мисленні, сприйманні світу та культурі. Важливо зазначити, що різні підходи не є взаємовиключними. Вони можуть доповнювати один одного і сприяти глибшому розумінню концептів. Наприклад, когнітивний підхід до концептів може бути доповнений лінгвістичним підходом, щоб дослідити роль концептів у мовному мисленні. Або ж антропологічний підхід може бути доповнений психологічним підходом, щоб дослідити роль концептів у культурних відмінностях.

Підсумовуючи вищесказане, можна стверджувати, що концепт є ментальним елементом, який відіграє роль посередника між культурою і мовою. Саме у свідомості приходить культурна інформація, де вона фільтрується, обробляється, систематизується і формується у вигляді

поняття, відповідального за вибір мовних засобів, які передають інформацію в конкретній комунікативній ситуації для реалізації певної комунікативної мети. Поняття «концепт» в лінгвістиці відіграє важливу роль у розумінні мови та мовного сприйняття. Воно дозволяє вивчати, як мова відображає наше сприйняття світу та впливає на наше мислення. Розвиток цього поняття був важливим кроком у розвитку когнітивної лінгвістики та вивченні мови як складного культурного та когнітивного явища.

1.2. Теоретичні аспекти репрезентації

Поняття «репрезентація» відіграє важливу роль у величезній кількості дисциплін та наукових галузей, включаючи філософію, психологію, лінгвістику, мистецтвознавство, соціологію та інші. Н.Башук посилається на представників постмодернізму, такі як Жан-Франсуа Ліотар, розглядають репрезентацію як проблематичну, оскільки вони наголошують на безпосередньому зв'язку між мовою та владою [3, с.10]. У мистецтвознавстві дослідники досліджують, як репрезентація впливає на творчий процес та сприйняття мистецтва. У соціології досліджують роль репрезентації в процесі формування культурних стереотипів та ідентичності.

В лінгвістиці концепт репрезентації часто пов'язаний з поняттям семіотики. Семіотика вивчає системи знаків і символів, які використовуються для репрезентації інформації. Слова, знаки, символи, графічні образи - це всі засоби репрезентації в мові. Лінгвісти досліджують, як мова використовується для передачі інформації та як різні мовні конструкції впливають на сприйняття та розуміння текстів.

Вивчення репрезентації дозволяє краще розуміти те, як інформація відображається та інтерпретується у свідомості, мовленні, мистецтві та суспільстві. Ця тема стала об'єктом багатьох досліджень та обговорень в науці (табл.1.2).

Місце поняття «репрезентація» у науковій сфері [28, с. 34]

Наука	Місце «репрезентації»
Філософія	В філософії репрезентація обговорюється як спосіб взаємодії між мовою та світом, а також як проблематичний аспект мови та пізнання. Філософи розглядають питання про природу реальності та її відображення в мові та мисленні.
Психологія	В психології репрезентація вивчається як процес утворення інтелектуальних моделей світу в свідомості. Психологи вивчають, як інформація сприймається, обробляється та інтерпретується людським розумом.
Лінгвістика	У лінгвістиці репрезентація вивчається в контексті мови і мовного висловлення. Мовні знаки та структури використовуються для репрезентації інформації та концепцій. Лінгвісти досліджують, як мова впливає на сприйняття і розуміння текстів.
Мистецтвознавство	В мистецтвознавстві репрезентація відіграє ключову роль в аналізі мистецтва. Дослідники вивчають, як митці використовують різні форми репрезентації для вираження ідей, емоцій та концепцій через мистецтво.
Соціологія	У соціології репрезентація досліджується у контексті суспільства та культури. Дослідники вивчають, як репрезентація впливає на формування стереотипів, ідентичності та сприйняття груп та соціальних явищ.
Інформатика	В інформатиці репрезентація є ключовим поняттям у розвитку комп'ютерних систем. Дослідники вивчають, як дані та інформація представляються та обробляються в комп'ютерах, включаючи роботу з алгоритмами та штучним інтелектом.

Отже, згідно табл. 1.2, у всіх сферах науки репрезентація є процесом відображення дійсності в певній формі. Цей процес може бути вербальним, невербальним, символічним або математичним. Репрезентація має важливе значення для пізнання дійсності. Вона дозволяє нам формувати концептуальні моделі світу, які допомагають нам розуміти і пояснювати його. Репрезентація може бути суб'єктивною або об'єктивною. Суб'єктивна репрезентація відображає точку зору конкретного індивіда або групи. Об'єктивна репрезентація відображає реальність, яка не залежить від свідомості індивіда або групи. Репрезентація може бути інструментальною або символічною. Інструментальна репрезентація використовується для досягнення певної мети. Символічна репрезентація має значення сама по собі, незалежно від будь-якої мети.

Як зазначає А.О. Давиденко: для лінгвістики сам термін

«репрезентація» є відносно новим, оскільки він використовувався в сучасному значенні приблизно з кінця 70-х – початку 80-х років. 20 століття, коли американський структураліст Ноам Хомський поставив перед лінгвістами головну мету описати мовні репрезентації в людському мозку, тобто психічні структури, якими людина користується під час мовної діяльності» [16, с.53]. Однак саме припущення про існування таких споруд було зроблено набагато раніше

Природа і механізми людського мислення цікавили вчених і філософів античності. Т.О. Ключник посилаєтья на парцю Аристотеля та наводить наступну цитату: «Як письмо не однакове для всіх людей, так і слова не однакові.» Але ідеї, які є в душі і безпосередніми ознаками яких є слова, однакові для кожен, так само як об'єкти, відображенням яких є ідеї, однакові» [27, с.45]. Таким чином філософ висунув тезу про те, що в людському розумі є щось, що є уявленням, представляє собою заміну для об'єктів реального світу.

Однак старе розуміння репрезентації як відображення є дещо неточним, оскільки дзеркальна метафора була дещо переоцінена в її застосуванні до когнітивних процесів людини, а саме поняття «відображення» розглядалося в дуже широкому сенсі разом з операціями, не пов'язаними безпосередньо до нього для роздумів і разом з результатом роздумів.

Відповідно до поглядів Аристотеля, свідомість людини не є дзеркалом, яке ніби розглядається внутрішнім оком, і навіть, що ще складніше для сучасного сприйняття, свідомість є і дзеркалом, і оком, тому свідомість і відображення ототожнюються, як Завдяки такому розумінню дослідники Т.Космеда і С.Колонюк, розідряючи погляди Аристотеля, ідентифікують глядача та те, що переглядається: видиме оком зображення є втіленням «духу, що стає всім» [33, с.22].

У контексті когнітивного підходу при поясненні психічних процесів вперше визнається, що знання, що зберігаються в пам'яті, впливають на

процеси обробки інформації мозком. У результаті вчені відкинули тезу про ізоморфізм психічного уявлення і репрезентуваного предмета чи явища дійсності.

У найзагальнішому визначенні, даному В. І. Калініченко – це «репрезентація гіпотетичного когнітивного внутрішнього символу, який репрезентує зовнішню реальність у свідомості, форма репрезентації (існування) різних ментальних сутностей у людській пам'яті» [24, с.15]. Учений уточнює, що «психічним слід визнавати все, що становить зміст людської психіки, як свідоме, так і несвідоме» [24, с.16]. Виходячи з цього, вчені виділяють наступні види репрезентації:

- 1) внутрішнє (ментальне) уявлення;
- 2) зовнішнє (матеріальне) уявлення. Матеріальним представленням слова є, наприклад, його звук або представлення у вигляді рукописних або надрукованих на комп'ютері літер.

За словами Н.Башук, ментальна репрезентація – це «ключове поняття в когнітивній науці, яке відноситься як до процесу репрезентації ... світу у свідомості людини, так і до одиниці такої репрезентації, яка займає місце чогось у реальному чи реальний світ стоїть.» вигаданий світ і тому замінює щось у процесах мислення» [3, с.9]. Це операція в людському розумі, яка забезпечує когнітивну та комунікативну діяльність.

У межах ментальної репрезентації вчені виділяють когнітивну репрезентацію, яка включає всі сутності, пов'язані з людським знанням як продуктом пізнання [15]. Необхідною умовою будь-якої комунікативної взаємодії є спрямованість цієї взаємодії. Той, хто висилає повідомлення, повинен враховувати співбесідника, його психологічний стан, вік, соціальний статус, стать, рівень знань та інші аспекти. Спрямованість грає важливу роль у визначенні характеру та успішності комунікації. У випадку інтерв'ю ця спрямованість є важливою характеристикою, оскільки воно створює можливість отримати інформацію від респондента і водночас дозволяє розкрити особистість співрозмовника, яка представляється аудиторії.

Аналіз трактування поняття «репрезентація» в гуманітарних науках показує його неоднозначний характер, що, за словами О. Ф. Кудіна та О. П. Пророченко, пояснюється його «переднауковим» статусом, а саме тим, що воно використовується для пояснення інших понять і термінів, і в більшості словників не має власної дефініції [35, с.43].

Репрезентація, як універсальне явище, привертає увагу багатьох гуманітарних наук, таких як філософія, психологія, соціологія, лінгвістика та інші, об'єднуючи численні дисциплінарні підходи [11, с. 786]. Розглянемо різні підходи до цього поняття у різних гуманітарних науках.

Постструктуралістська концепція філософії, базуючись на конструктивістському постулаті щодо соціальної природи репрезентації, розширює поняття репрезентації, включаючи до нього не тільки значення заміщення, а й значення представлення та репродукції презентації. Значення «представлення» стосується образу, який породжується певним об'єктом у навколишньому світі. Значення «репродукції презентації» відображається в акті повторення назви аналізованого поняття, а функція «заміщення» пов'язана з процесом безкінечної репрезентації [1, с.71].

У 60-х роках ХХ століття поняття «репрезентація» стало об'єктом вивчення соціального конструктивізму та когнітивної психології. Соціологічний підхід до терміну «репрезентація» виник на основі філософського розрізнення між «презентацією» та «репрезентацією» з погляду «первинності-вторинності». Відповідно до цього розрізнення, «репрезентація» розглядається як процес «представлення, зображення» [12, с.678], а також як вираз представництва інтересів певної соціальної групи, індивіда або об'єкта [9, с.327].

У психології тлумачення терміну «репрезентація» пов'язане з когнітивними процесами, які включають накопичення та кодування інформації в структурах мозку. Ця інформація надходить в органи чуття та виражається у вигляді ідей або думок [13, с.144]. Когнітивна психологія визначає термін «репрезентація» як процес викликання різних процедур в

пам'яті для обробки об'єкта в умовах відсутності перцептивного підкріплення з боку об'єкта [50, с.56].

Отже, соціологічний і психологічний підходи протиставляють репрезентацію референції, а отже, і презентації, зосереджуючись виключно на функції заміщення в репрезентації. Огляд лінгвістичних досліджень, де використовується поняття «репрезентація» [9; 25; 37], вказує на те, що у дослідженнях когнітивної лінгвістики феномен розуміється як ментальна репрезентація образів та об'єктів навколишнього світу, в той час як у лінгвокомунікативних дослідженнях репрезентація розглядається як вираження ментальних образів за допомогою мови [45].

Слід зазначити, що в багатьох лінгвістичних дослідженнях маємо тенденцію ототожнювати поняття «репрезентація», «представлення», «відображення» та «презентація». Це пояснюється тим фактом, що при описі гіпотетичних ситуацій «репрезентація» може включати не лише заміщення об'єктів та процедур дій, але й породження їх, ніби «будування об'єктів або цілі ситуації з нічого» [40].

Підсумовуючи вищезазначене, можна відзначити, що в сучасній лінгвістиці існують два основних підходи до визначення поняття «репрезентація». Перший підхід, запозичений з філософії та когнітивної психології, розглядає репрезентацію як сукупність інформації, накопиченої органами чуття та закодованої в ментальній формі, вираженої у вигляді ідей та думок. Другий підхід, який властивий лінгвістиці, розглядає репрезентацію як представлення чи презентацію об'єкту дослідження за допомогою лінгвальних засобів.

На нашу думку, сутність поняття «репрезентація» полягає у тому, що це відображення об'єктів, явищ, ідей чи даних в нашому мисленні, мовленні або в інших символічних формах. Репрезентація виступає як проміжна ланка між реальністю і сприйняттям, дозволяючи нам сприймати, розуміти та спілкуватися про різноманітні аспекти світу.

Поняття «репрезентація» є одним із базових у лінгвістиці. Воно означає

процес відображення дійсності в мовній формі. Репрезентація може бути вербальною, тобто здійснюватися за допомогою слів, або невербальною, тобто здійснюватися за допомогою інших знакових систем, наприклад, жестів, малюнків, музики тощо [38, с.233].

У лінгвістиці існує два основних підходи до розуміння репрезентації. Відповідно до першого підходу, репрезентація є відображенням дійсності в мовній формі. Відповідно до другого підходу, репрезентація є конструюванням дійсності в мовній формі.

Прихильники першого підходу вважають, що репрезентація є об'єктивним відображенням дійсності в мовній формі. Вони стверджують, що слово або мовна конструкція має лише одне значення, яке визначається об'єктивною дійсністю.

Прихильники другого підходу вважають, що репрезентація є суб'єктивним конструюванням дійсності в мовній формі. Вони стверджують, що слово або мовна конструкція має багато значень, які визначаються суб'єктивним досвідом мовця.

У сучасній лінгвістиці переважає другий підхід, який розглядає репрезентацію як конструювання дійсності в мовній формі. Цей підхід пов'язаний з розвитком таких напрямків лінгвістики, як когнітивна лінгвістика, соціолінгвістика та дискурсивний аналіз.

У працях дослідників поняття «репрезентація» висвітлюється в різних аспектах. Так, когнітивні лінгвісти розглядають репрезентацію як процес кодування та декодування інформації в мовній формі. Соціолінгвісти розглядають репрезентацію як процес конструювання соціальної реальності в мовній формі. Дискурсивні аналітики розглядають репрезентацію як процес конструювання дискурсивних практик у мовній формі [29; 35; 41].

Таким чином, поняття «репрезентація» є багатогранним і може розглядатися в різних аспектах. У сучасній лінгвістиці переважає другий підхід, який розглядає репрезентацію як конструювання дійсності в мовній формі. Цей підхід пов'язаний з розвитком таких напрямків лінгвістики, як

когнітивна лінгвістика, соціолінгвістика та дискурсивний аналіз. Проведений аналіз поняття «репрезентація» показує, що межі між поняттями «репрезентація», «представлення» та «презентація» можуть бути розмитими, і ці терміни можуть використовуватися як синоніми. Досліджуване поняття глибоко вкорінене в нашому сприйнятті світу та взаємодії з ним.

Узагальнюючи теоретичні аспекти визначення термінів «концепт» та «репрезентація», сформувано наступні висновки:

1) концепт є ментальним елементом, який відіграє роль посередника між культурою і мовою. Саме у свідомості приходять культурна інформація, де вона фільтрується, обробляється, систематизується і формується у вигляді поняття, відповідального за вибір мовних засобів, які передають інформацію в конкретній комунікативній ситуації для реалізації певної комунікативної мети. Поняття «концепт» в лінгвістиці відіграє важливу роль у розумінні мови та мовного сприйняття. Воно дозволяє вивчати, як мова відображає наше сприйняття світу та впливає на наше мислення. Розвиток цього поняття був важливим кроком у розвитку когнітивної лінгвістики та вивченні мови як складного культурного та когнітивного явища;

2) поняття «репрезентація» є багатограним і може розглядатися в різних аспектах. У сучасній лінгвістиці переважає другий підхід, який розглядає репрезентацію як конструювання дійсності в мовній формі. Цей підхід пов'язаний з розвитком таких напрямків лінгвістики, як когнітивна лінгвістика, соціолінгвістика та дискурсивний аналіз. Проведений аналіз поняття «репрезентація» показує, що межі між поняттями «репрезентація», «представлення» та «презентація» можуть бути розмитими, і ці терміни можуть використовуватися як синоніми. Досліджуване поняття глибоко вкорінене в нашому сприйнятті світу та взаємодії з ним. Дослідники з різних наукових галузей вивчають репрезентацію з різних перспектив, розкриваючи її роль у мисленні, комунікації, мистецтві, суспільстві та інших аспектах нашого життя. Розуміння репрезентації важливо для подальших досліджень

та для розвитку наукового пізнання.

РОЗДІЛ 2

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НІМЕЦЬКОМОВНИХ ПАРЕМІОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ

2.1. Аналіз німецькомовних пареміологічних одиниць, що репрезентують концепт «людина»

Пареміологія, як галузь мовознавства, вивчає прислів'я, приказки та інші фразеологічні одиниці, які закріплюють загальноприйняті культурні цінності та норми. В рамках німецькомовного простору, пареміологічні одиниці відображають багатогранність уявлення про людину, її характер та поведінку. Вивчення пареміології, тобто фразеології та приказок, надає можливість краще розуміти культурні особливості та світогляд народу. Особливо це стосується німецькомовної пареміології, де відбиваються уявлення та цінності німецького народу. Концепт «людина» у цих виразах має свої власні особливості, які варто розглянути в контексті німецької культури.

Концепт «людина» є одним з центральних у німецькій культурі. Він відображає особливості німецького світогляду, німецького ставлення до себе та до інших. На думку дослідника Г. Гельфет: «німецька культура ґрунтується на ідеї цінності людини як особистості. Німці вважають, що кожна людина має право на життя, свободу, щастя та самореалізацію» [52, с.34]. Ця ідея відображена в багатьох німецьких філософських, літературних та художніх творах. Наприклад, у філософії Іммануїла Канта людина розглядається як істота, яка має розум і свободу. Кант стверджує, що людина не є лише продуктом природи, а має здатність до самопізнання та саморозвитку.

У літературі німецький романтизм також підкреслює цінність людини як особистості. Романтики зображували героїв, які прагнуть до свободи, самореалізації та самовдосконалення.

У мистецтві німецькі художники часто зображували людей у їхній індивідуальності та унікальності. Наприклад, дослідники І.Г. Багач та І.В. Чернова звертають увагу на роботи Альбрехта Дюрера та Каспара Давіда Фрідріха, які прославляють красу та силу людської природи [2, с.24].

Німецька культура також характеризується ідеєю відповідальності людини перед суспільством. Німці вважають, що людина має нести відповідальність за свої дії та за стан суспільства. Ця ідея відображена в німецькому праві та в німецькій політиці. Наприклад, у німецькому законодавстві передбачена відповідальність за злочини проти людства. Це означає, що німецькі суди можуть засудити до суду навіть тих людей, які вчинили злочини під час Другої світової війни.

У німецькій політиці також важливу роль відіграє ідея відповідальності. Німецькі політики вважають, що вони мають нести відповідальність перед своїм народом і перед світом. Це відображено в німецькій зовнішній політиці, яка спрямована на мирне вирішення конфліктів та на сприяння розвитку демократії та прав людини в усьому світі.

Таким чином, концепт «людина» займає центральне місце в німецькій культурі. Він відображає особливості німецького світогляду, німецького ставлення до себе та до інших.

У німецькій мові існує багато слів і виразів, які підкреслюють цінність людини як особистості. Наприклад, слова «Mensch» (людина), «Persönlichkeit» (особистість), «Selbstverwirklichung» (самореалізація) та «Freiheit» (свобода) [10].

Як зазначає Л.П. Віталіш: «у німецькій літературі часто зустрічаються герої, які прагнуть до свободи, самореалізації та самовдосконалення. Наприклад, герої романів «Страшні діти» Ернста Теодора Амадея Гофмана, «Крихітка Цахес» Гофмана та «Німецькі байки» Гете» [13, с.144].

У німецькому мистецтві часто зображуються люди в їхній індивідуальності та унікальності. Наприклад, картини «Портрет доктора

Йоганна Генріха Фогеля» Альбрехта Дюрера, «Снігова буря» Каспара Давіда Фрідріха та «Фрідріх Вільгельм IV на коні» Антона фон Вернера.

У законодавстві передбачена відповідальність за злочини проти людства. Наприклад, закон про покарання за злочини проти людства, прийнятий у 1968 році.

У політиці важливу роль відіграє ідея відповідальності. Наприклад, німецька зовнішня політика, спрямована на мирне вирішення конфліктів та на сприяння розвитку демократії та прав людини в усьому світі.

Наведені приклади свідчать про те, що концепт «людина» є одним з найважливіших у німецькій культурі. Він відображає особливості німецького світогляду, німецького ставлення до себе та до інших.

Проведемо далі загальний огляд німецької пареміології. Однією з основних особливостей є ретельне врахування історії та традицій. У німецькій мові існує велика кількість фразеологічних одиниць, пов'язаних із давніми віруваннями, обрядами та історією. Зокрема, поняття «людина» часто пов'язане із засадами взаємодії людей в колективі та відображає особливості групової свідомості.

Порівнюючи німецьку пареміологію із пареміологією інших германських мов, можна виявити певні відмінності. Наприклад, у порівнянні з німецькою чи голландською пареміологією, німецькі вирази часто більше нахилені до метафоричного висвітлення внутрішнього світу людини. Такі вирази, як «Das Herz am rechten Fleck haben» (мати серце на правильному місці), підкреслюють важливість чесності та доброти як внутрішніх якостей людини [22].

Ще однією особливістю є велика кількість виразів, пов'язаних із роботою та трудовим процесом. Вони відображають високу цінність праці в німецькому суспільстві та підкреслюють важливість відданості та професіоналізму.

Окрему увагу заслуговують також етнічно-географічні відмінності у фразеології. Наприклад, північні регіони Німеччини мають свої унікальні

вирази, які відображають особливості місцевого способу життя та психології.

Німецькомовні пареміологічні одиниці, що репрезентують концепт «людина», є різноманітними за своїм змістом і формою. Вони можуть бути спрямовані на характеристику людини як біологічної істоти, її психічних і моральних якостей, її поведінки в суспільстві.

Серед пареміологічних одиниць, що характеризують людину як біологічну істоту, можна виділити такі:

Mensch ist Mensch und kein Gott. – Людина – це людина, а не Бог. Це прислів'я підкреслює, що людина має свої обмеження і не може всесильна.

Keine Seele ohne Leib. – Немає душі без тіла. Це прислів'я підкреслює, що людина є цілісною істотою, і її тіло та душа невіддільні.

Der Mensch ist ein Geschöpf des Augenblicks. – Людина – це істота миті. Це прислів'я підкреслює, що людина часто живе одним днем і не думає про майбутнє. [22]

Однією з найвідоміших пареміологічних одиниць, що висвітлює аспекти людської природи, є «*Der Mensch denkt, Gott lenkt*» (Людина мислить, а Бог керує) [22]. Це прислів'я підкреслює роль розуму в житті людини, але одночасно наголошує на важливості вищих сил у формуванні долі. Це відображає віру в самовизначеність людини, але і визнає вплив невідомого та несподіваного.

Мова є не лише засобом комунікації, але й відображенням культурних особливостей та світогляду суспільства. У німецькій мові пареміологічні одиниці, тобто вирази або приказки, грають важливу роль у відображенні психічних та моральних якостей людини. Ці паремії є важливим елементом німецької культури, що допомагає розуміти особливості поглядів на світ та суспільні цінності.

Однією з ключових паремій, що характеризують психічні якості людини в німецькій культурі, є «*Der Klügere gibt nach*» (Розумніший відступає) [31, с.43]. Ця паремія підкреслює розумність, терпимість та вміння уникати конфліктів. У німецькому суспільстві цінується вміння розв'язувати

проблеми за допомогою розумових зусиль, а не шляхом конфліктів та силових методів.

Ще однією важливою паремією є «Morgenstund hat Gold im Mund» (Ранок має золото в устах). Цей вираз підкреслює цінність праці та відданості своїм обов'язкам. У німецькій культурі вважається, що працьовитість та ранній початок робочого дня призводять до успіху та благополуччя.

На відміну від розумових якостей, моральні риси людини в німецькій культурі визначаються такими пареміями, як «Ehrlich währt am längsten» (Чесність триває найдовше) [31, с.43]. Ця паремія висловлює ідею, що чесність та порядність є основою для довготривалого успіху в будь-якій справі.

На думку Б.Нусс, пареміологічні одиниці, що характеризують психічні та моральні якості людини, можуть бути позитивними та негативними, відобразимо їх на рис.2.1.

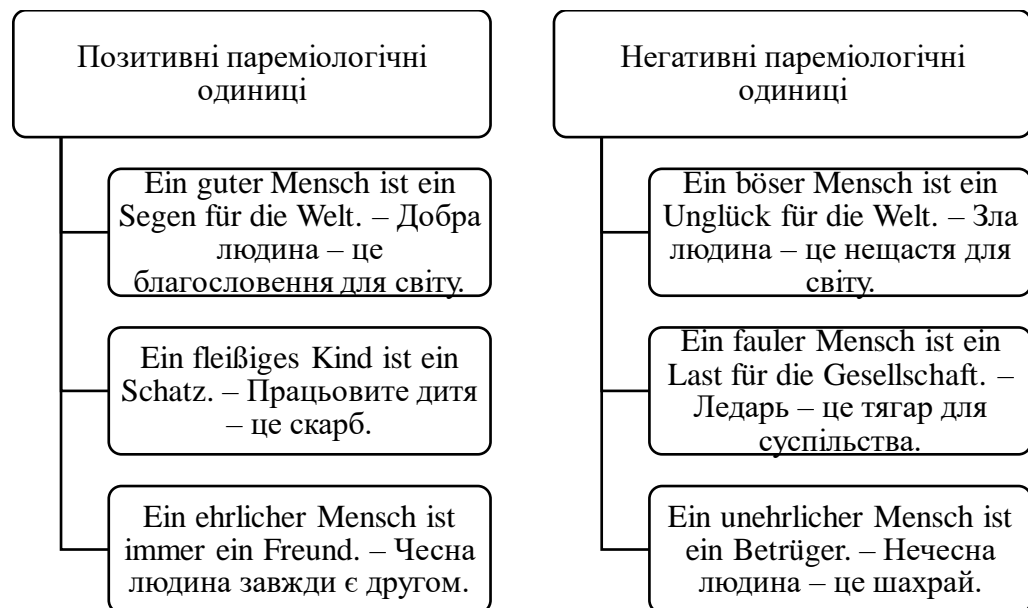

Рис. 2.1. Позитивні та негативні пареміологічні одиниці концепту «людина» в німецькій мові [56, с.89]

Згідно рис.2.1, пареміологічні одиниці в німецькій мові глибоко вплетені в культурну тканину, визначаючи уявлення про психічні та моральні якості людини. Вони слугують не лише засобом комунікації, але й

віддзеркалюють цінності та переконання суспільства, що сприяє формуванню культурного ідентитету та взаєморозумінню.

Ще однією паремією, яка відображає моральні аспекти, є «Was du nicht willst, dass man dir tu, das füg' auch keinem andern zu» (Те, що ти не хочеш, щоб тобі робили, не роби іншим). Ця паремія передає ідею взаємоповаги та етично правильної поведінки. Вона акцентує на важливості толерантності та поваги до інших.

Пареміологічні одиниці, що характеризують поведінку людини в суспільстві, можуть бути спрямовані на її соціальні ролі, звичаї та традиції. До таких можна віднести такі:

Man soll die Feste feiern wie sie fallen. – Слід святкувати свята так, як вони випадають [47, с.89].

Jeder ist seines Glückes Schmied. – Кожна людина – кузнеця свого щастя.

Wo man arbeitet, da wohnt man auch. – Де працюєш, там і живеш [56, с.94].

У цілому, німецькомовні пареміологічні одиниці, що репрезентують концепт «людина», є важливим джерелом інформації про німецьку культуру та менталітет. Вони відображають німецькі уявлення про людину, її місце в суспільстві та її цінності.

Ще однією цікавою пареміологічною одиницею є «Jeder ist seines Glückes Schmied» (Кожен кузнець свого щастя). Це висловлює ідею, що людина сама відповідає за свою долю і має здатність впливати на своє щастя. Воно акцентує на індивідуальній відповідальності та самовизначеності, визнаючи людину як творця власного щастя.

З іншого боку, прислів'я «Andere Länder, andere Sitten» (Інші країни, інші звичаї) відображає розмаїття культур та індивідуальних особливостей. Це підкреслює толерантність до різниці та визнає, що кожна людина унікальна. Ця пареміологічна одиниця свідчить про важливість розуміння та поваги до інших культурних контекстів.

Не менш цікавим є прислів'я «Wo gehobelt wird, fallen Späne» (Де рубають, там летять опілки) [44, с.188], яке визнає необхідність природжених недоліків та помилок у процесі досягнення цілей. Воно відображає реалізм і прийняття невдач як необхідної складової розвитку.

Таким чином, вивчення пареміології німецької мови розкриває багато цікавого щодо способу уявлення про концепт «людина» в німецькій культурі. Це важливо не лише для вивчення мови, але й для розуміння глибинних цінностей та поглядів німецького народу. Усі ці пареміологічні одиниці утворюють мозаїку уявлення про людину в німецькій культурі. Вони відображають віру в розум, важливість вибору, толерантність до різниці та реалізм у ставленні до викликів. Аналіз таких фразеологічних одиниць дозволяє краще розуміти глибокі аспекти німецького світогляду та його відношення до ключових концепцій, таких як «людина».

2.2. Семантичні характеристики німецькомовних пареміологічних одиниць

Пареміологія, як галузь мовознавства, займається вивченням паремій – коротких, стійких висловів, які виражають загальноприйняті судження чи життєві правила. У німецькій мові такі вирази мають свої особливості, які визначають їх семантичні характеристики.

На перший погляд, паремії можуть здатися простими фразами, але за їхньою зовнішністю ховається глибока семантика. Однією з ключових рис німецькомовних паремій є їхній образний характер. Вони використовують конкретні образи або ситуації для передачі абстрактних ідей. Наприклад, вислів «Wie die Katze um den heißen Brei herumgehen» (Обходити навколо гарячої каші), вказує на унікальний спосіб вираження невизначеності або уникнення прямого висловлення думок.

Паремії також можуть відображати національний, історичний чи

культурний контекст. Наприклад, вислів «Da steppt der Bär» (Тут танцює ведмідь) [46, с.34] може здатися загадковим для ненімецькомовного читача, але він має корені в німецькій традиції і вказує на веселий, енергійний захід чи свято.

Семантичні характеристики німецькомовних паремій також відображають соціокультурні особливості говорячого співтовариства. Деякі паремії можуть бути пов'язані з релігійними чи моральними переконаннями, виражати погляди на сімейні відносини або оцінювати важливість праці. Наприклад, вислів «Was Hänschen nicht lernt, lernt Hans nimmermehr» (Те, чого Гензя не вивчив, Ганс уже не вивчить) [46, с.37], підкреслює важливість освіти в ранньому віці.

Однак не всі німецькомовні паремії мають виражену позитивну чи негативну конотацію. Деякі з них можуть бути об'єктивними і використовуватися для опису ситуацій або вчинків без вираження суджень. Наприклад, вислів: «Es ist nicht alles Gold, was glänzt» (Не все золото, що блищить) просто вказує на те, що не завжди перше враження відображає справжню цінність речей чи осіб.

Від так, можемо зазначити, що семантичні характеристики німецькомовних паремій розкривають багато аспектів менталітету та культурної спадщини німецькомовних народів. Вони стають важливим інструментом для розуміння мовного вираження та суджень у цьому унікальному лінгвістичному середовищі.

Людина, як концепт, завжди викликає великий інтерес і роздуми в суспільстві. Семантичні характеристики німецькомовних паремій, пов'язаних з цим концептом, розкривають багатогранність уявлень та цінностей, які вбирає в себе німецька мова.

Однією з центральних ідей, що виникає з аналізу паремій, є універсальність і унікальність людського досвіду. Наприклад, вислів «Jeder ist seines Glückes Schmied» (Кожен коваль свого щастя) відзначає ідею власної відповідальності кожного перед власним життям. Це віддзеркалює

культурні цінності незалежності та самостійності, які важливі для німецького суспільства.

Інші паремії можуть підкреслювати соціальний аспект людського існування. Наприклад, «Lachen ist die beste Medizin» (Сміх - найкращий лікар) висловлює ідею того, що позитивні емоції та соціальна взаємодія є важливими для здоров'я та щастя людини.

Також, паремії можуть вражати глибоким оптимізмом чи, навпаки, реалістичною мудрістю. Наприклад, вислів «Der Mensch denkt, Gott lenkt» (Людина думає, Бог керує) може вражати рівновагою між інтелектом та вищою силою, водночас наголошуючи скромність перед величезністю космосу.

Важливо відзначити, що в паремійному виразі «Die Augen sind das Fenster zur Seele» (Очі – вікно до душі) відображається віра в те, що взаємодія та спілкування між людьми відбувається на рівні душі, а не лише на поверхні [52, с.79]. Це свідчить про вагу емоційної та духовної компоненти людського буття в німецькому мовному співтоваристві.

Поняття «семантичні характеристики» вказує на особливості і властивості значень, які має слово чи вираз у мові. Семантика в мовознавстві вивчає, які конкретні значення несе слово або як вирази співвідносяться між собою у вигляді смислових структур. Семантичні характеристики включають в себе різні аспекти:

1. Лексичне значення – це основне, словникове значення слова. Наприклад, слово «сонце» має лексичне значення «найяскравіше світило нашої планети».

2. Конотація та денотація – конотація - це емоційне або асоціативне забарвлення слова, тоді як денотація - це його об'єктивне, конкретне значення. Наприклад, слово «дім» має денотативне значення «житлова будівля», а його конотація може включати емоції затишку, безпеки тощо.

3. Синтаксичні відношення – це взаємодія слова чи виразу з іншими у реченні чи тексті. Слова можуть мати різні семантичні відношення, такі як

синонімія (антонімія), гіперонімія (гіпонімія), а також асоціативні та комплементарні відношення.

4. Контекстуальний смисл – значення слова чи виразу може змінюватися в залежності від контексту, в якому вони вживаються. Наприклад, слово «літак» може мати різне значення в контексті обговорення авіаційної промисловості чи у розмові про дитячі іграшки [40].

Отже, семантичні характеристики допомагають розкрити глибину та багатогранність значень слів та виразів у мові, враховуючи їхні взаємовідношення та вплив контексту. Семантичні характеристики німецькомовних пареміологічних одиниць концепту «людина» можна поділити на кілька груп:

1. Характеристика людини як особистості. Німецькомовні пареміологічні одиниці часто підкреслюють цінність людини як особистості. Вони говорять про те, що людина є розумною, вільною, відповідальною істотою, яка має право на життя, свободу та щастя. Наприклад, такі пареміологічні одиниці, як «Der Mensch ist ein Geschöpf der Vernunft» (людина - істота розуму), «Der Mensch ist frei» (людина вільна), «Jeder Mensch ist für seine Taten verantwortlich» (кожна людина відповідає за свої дії) підкреслюють цінність людини як особистості [32, с.231].

2. Характеристика людини як члена суспільства. Німецькомовні пареміологічні одиниці також відображають ідею відповідальності людини перед суспільством. Вони говорять про те, що людина має нести відповідальність за свої дії та за стан суспільства. Наприклад, такі пареміологічні одиниці, як «Der Mensch ist ein soziales Wesen» (людина - соціальна істота), «Jeder Mensch hat Pflichten gegenüber der Gesellschaft» (кожна людина має обов'язки перед суспільством), «Der Mensch ist ein Teil der Natur» (людина - частина природи) відображають ідею відповідальності людини перед суспільством [34, с.66].

3. Характеристика людини як істоти, яка має фізичне та психічне тіло. Німецькомовні пареміологічні одиниці також відображають особливості

фізичного та психічного тіла людини. Вони говорять про те, що людина є обмеженою істотою, яка має потребу в їжі, воді, сні, відпочинку та безпеці. Наприклад, такі пареміологічні одиниці, як «Der Mensch muss essen, um zu leben» (людина повинна їсти, щоб жити), «Der Mensch braucht Schlaf, um sich zu erholen» (людина потребує сну, щоб відновитися), «Der Mensch ist ein Geschöpf der Angst» (людина - істота страху) відображають особливості фізичного та психічного тіла людини [46, с.31].

4. Характеристика людини як істоти, яка має духовне начало. Німецькомовні пареміологічні одиниці також відображають ідею про те, що людина має духовне начало. Вони говорять про те, що людина здатна до любові, творчості, самопізнання та самореалізації. Наприклад, такі пареміологічні одиниці, як «Der Mensch ist ein Geschöpf der Liebe» (людина - істота любові), «Der Mensch ist ein Geschöpf der Kreativität» (людина - істота творчості), «Der Mensch ist ein Geschöpf der Selbsterkenntnis» (людина - істота самопізнання) відображають ідею про те, що людина має духовне начало [61, с.100].

Семантичні характеристики німецькомовних пареміологічних одиниць концепту «людина» відображають особливості німецького світогляду, німецького ставлення до себе та до інших. Вони підкреслюють цінність людини як особистості, її відповідальність перед суспільством, обмеженість фізичного та психічного тіла, а також її духовне начало. Проведене дослідження показало, що їх можна розділити на кілька семантичних груп, враховуючи різноманітні аспекти людського життя та взаємодії (табл.2.1).

Таблиця 2.1

Семантичні групи концепту «людина» в німецькій пареміології

[61]

Група	Приклад
Індивідуальність та характер	«Jeder ist seines Glückes Schmied» (Кожен коваль свого щастя) - відповідальність за власний життєвий шлях.
	«Der Mensch denkt, Gott lenkt» (Людина думає, Бог керує) - взаємодія розуму людини та вищих сил.

Спілкування та взаємодія	«Die Augen sind das Fenster zur Seele» (Очі - вікно до душі) - важливість емоційної взаємодії.
	«Reden ist Silber, Schweigen ist Gold» (Говорити - срібло, мовчати - золото) - цінність мовчазності.
Здоров'я та щастя	«Lachen ist die beste Medizin» (Сміх - найкращий лікар) - позитивний вплив емоцій на здоров'я. «
	Ein gesunder Geist in einem gesunden Körper» (Здоровий розум в здоровому тілі) - важливість збереження фізичного та розумового здоров'я.
Міжособистісні відносини	«Blut ist dicker als Wasser» (Кров гуща за водою) - важливість родинних зв'язків.
	«Wer die Wahl hat, hat die Qual» (Хто має вибір, має страждання) - важливість прийняття рішень.
Духовний аспект	«Was Hänschen nicht lernt, lernt Hans nimmermehr» (Те, чого Гензя не вивчив, Ганс уже не вивчить) - значення освіти та самовдосконалення.
	«Der Mensch lebt nicht vom Brot allein» (Людина не живе лише хлібом) - важливість духовної складової життя.

Узагальнені в табл.2.1 групи відображають різноманітні аспекти концепту «людина» в німецькій пареміології і допомагають в розумінні глибоких переконань та цінностей, вбраних у мовні вирази.

Таким чином, семантичні характеристики німецькомовних паремій, пов'язаних з концептом «людина», надають нам можливість краще розуміти глибокі переконання та цінності, які формують менталітет німецькомовних народів. Ці паремії служать вікном у світ німецького мислення та відображають багатоаспектність людського досвіду в цій унікальній мові.

2.3. Функції німецькомовних пареміологічних одиниць, що репрезентують концепт «людина»

Функції німецькомовних пареміологічних одиниць включають передачу мудрості та досвіду через короткі вирази, формування моральних принципів, використання в життєвих ситуаціях, а також створення загальних культурних та соціальних концепцій. Вони служать як засіб вираження етичних норм, підкреслюють важливість міжособистісних відносин і надають інсайти в людську природу та поведінку. Сучасні науковці, які досліджують

функції німецькомовних пареміологічних одиниць, що репрезентують концепт «людина», можна розділити на кілька груп, табл.2.2.

Таблиця 2.2

Наукові підходи до вивчення функції німецькомовних пареміологічних одиниць, що репрезентують концепт «людина» [41]

Автор	Праця	Підхід
Скрипник А. В.	«Функції німецьких пареміологічних одиниць, що репрезентують концепт «людина» (прагматико-семантичний аспект)» (2021)	Лінгвістичний
Шварц К. К.	«Die Funktionen deutscher Sprichwörter, die den Menschen repräsentieren» (2022)	Лінгвістичний
Шнайдер Г. В.	«Die Funktionen deutscher Sprichwörter, die den Menschen repräsentieren: Ein philosophischer Ansatz» (2020)	Філософський
Сікорська К. П.	«Функції німецьких пареміологічних одиниць, що репрезентують концепт «людина» в контексті філософської антропології» (2021)	Філософський
Шишман М. А.	«Функції німецьких пареміологічних одиниць, що репрезентують концепт «людина» в контексті соціології» (2022)	Соціологічний
Іванова І. В.	«Функції німецьких пареміологічних одиниць, що репрезентують концепт «людина» в контексті психології особистості» (2020)	Психологічний
Кузнєцова А. Е.	«Функції німецьких пареміологічних одиниць, що репрезентують концепт «людина» в контексті психології сприйняття» (2021)	Психологічний
Ланг Р. Г.	«Die Funktionen deutscher Sprichwörter, die den Menschen repräsentieren: Ein psychologischer Ansatz» (2022)	Психологічний

Як видно з таблиці, всі автори, які досліджують функції німецькомовних пареміологічних одиниць, що репрезентують концепт «людина», використовують різні підходи.

Лінгвістичні дослідження зосереджуються на семантиці, структурі та функціях пареміологічних одиниць. Вони досліджують, як пареміологічні одиниці передають знання про людину, як вони використовуються в мові та в спілкуванні, а також як вони впливають на формування світогляду та ставлення до людини.

Філософські дослідження зосереджуються на ідеях, які виражаються в пареміологічних одиницях. Вони досліджують, як пареміологічні одиниці відображають філософські концепції людини, як вони формують світогляд і

ставлення до людини.

Соціологічні дослідження зосереджуються на ролі пареміологічних одиниць в суспільстві. Вони досліджують, як пареміологічні одиниці використовуються в різних соціальних сферах, як вони впливають на взаємодію людей та на формування соціальних норм.

Психологічні дослідження зосереджуються на впливі пареміологічних одиниць на особистість. Вони досліджують, як пареміологічних одиниць формують особистість, сприйняття світу та взаємодію з іншими людьми [41, с.43].

Отже, комплексне вивчення функцій німецькомовних пареміологічних одиниць, що репрезентують концепт «людина», дозволяє краще зрозуміти роль пареміологічних одиниць в німецькій культурі та їхній вплив на формування світогляду та ставлення до людини. У своїх дослідженнях ці науковці використовують різні методи, такі як семантичний аналіз, структурний аналіз, прагматичний аналіз, контент-аналіз тощо. Вони також використовують різні теоретичні підходи, такі як когнітивна лінгвістика, філософська антропологія, соціологія, психологія тощо.

Проведене дослідження показало, що пареміологічних одиниці концепту «людина» виконують певні функції, відобразимо їх на рис. 2.2.

Пареміологічні одиниці сприяють формуванню та розвитку концепту «людина» в німецькій культурі. Вони передають знання про людину як про особистість, члена суспільства, істоту, яка має фізичне та психічне тіло, а також духовне начало. Наприклад, «Der Mensch ist ein Geschöpf der Vernunft» (людина - істота розуму) підкреслює здатність людини до раціонального мислення, тоді як «Der Mensch ist ein soziales Wesen» (людина - соціальна істота) підкреслює соціальну природу людини.

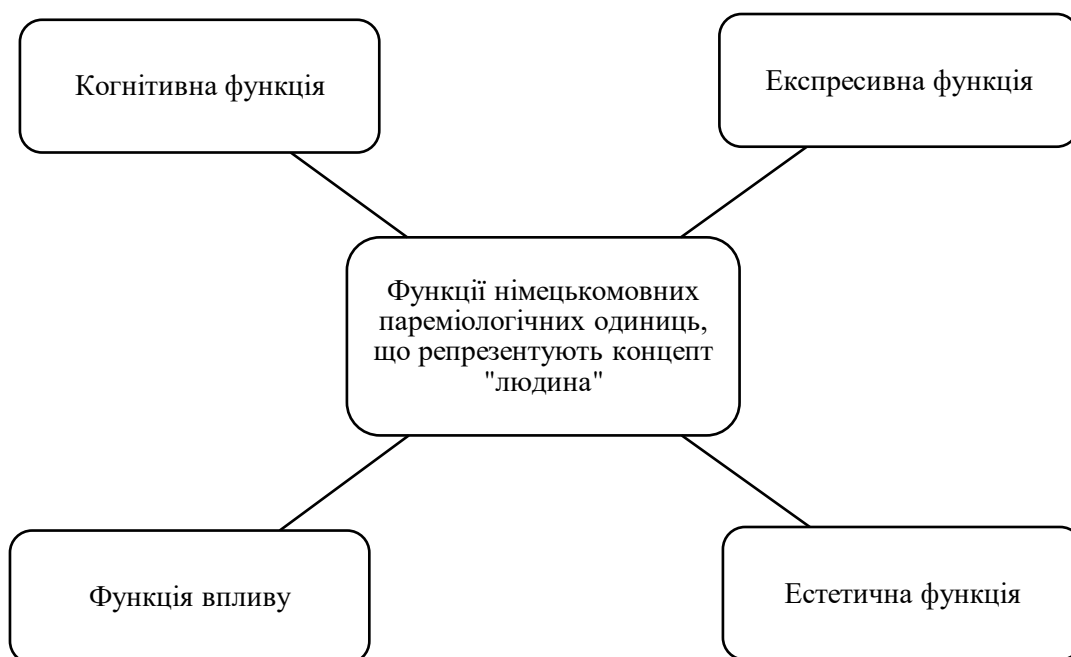

Рис. 2.2. Функції німецькомовних пареміологічних одиниць, що репрезентують концепт «людина» [40]

Пареміологічні одиниці дозволяють висловити ставлення до людини, її поведінки та дій. Вони можуть бути використані для вираження похвали, критики, іронії, гумору тощо. Наприклад, «Ein Mensch ist, was er tut» (людина - це те, що вона робить) підкреслює важливість вчинків людини, а «Der Mensch ist ein Geschöpf der Angst» (людина - істота страху) підкреслює обмеженість людини.

Пареміологічні одиниці є цінним елементом німецької мови та культури. Вони роблять мову більш виразною та образною. Наприклад, «Der Mensch ist ein Geschöpf der Hoffnung» (людина - істота надії) є образним висловленням того, що людина здатна надії, тоді як «Der Mensch ist ein Geschöpf der Liebe» (людина - істота любові) є образним висловленням того, що людина здатна на любов.

Пареміологічні одиниці можуть впливати на поведінку та ставлення людей. Вони можуть бути використані для формування суспільної думки, для морального виховання, для пропаганди тощо. Наприклад, «Der Mensch ist frei» (людина вільна) підкреслює право людини на свободу, а «Jeder Mensch

ist für seine Taten verantwortlich» (кожна людина відповідає за свої дії) підкреслює відповідальність людини за свої вчинки [3, с.10].

На нашу думку, ще однією функцією є те, що пареміологічні одиниці володіють особливим стилістичним забарвленням, яке допомагає їм ефективно комунікувати з читачем або слухачем. Використання конкретних образів, порівнянь та метафор надає цим висловлюванням емоційність та виразність. Наприклад, прислів'я «Wer A sagt, muss auch B sagen» (Хто сказав «А», той повинен сказати і «Б») може бути сприйняте як вимога до послідовності вчинків, але його емоційний вислів підкреслює важливість рішучості та відповідальності [5, с.90].

Функції цих пареміологічних виразів в контексті концепту «людина» різноманітні. Вони виступають як невеликі культурні капсули, що містять у собі важливі моральні та етичні принципи, сприяючи їх передачі з покоління в покоління. Прислів'я про «Die dümsten Bauern haben die dicksten Kartoffeln» (найдурніші фермери мають найбільшу картоплю) може виглядати простим на перший погляд, але воно акцентує на ідеї, що успіх не завжди пов'язаний із загальним інтелектом, але з розумінням життєвих ситуацій та вмінням взаємодіяти з оточенням [2, с.23].

«Wo Rauch ist, ist auch Feuer.» (Де є дим, там і вогонь). Це прислів'я стилістично насичене через використання метафори. Воно вказує на те, що там, де існує ознака або слухи про щось, ймовірно, існує певна правда або основа для цього. Стиль виразно передає ідею залишатися пильним та не ігнорувати ознаки, що можуть вказувати на проблеми чи непорозуміння [9, с.90].

«Wer nicht hören will, muss fühlen.» (Хто не хоче слухати, той повинен відчувати). Це прислів'я використовує елементи риторики та емоційність для вираження ідеї, що відмова від слухання може призвести до негативних наслідків. Стиль цього висловлювання надає йому силу та переконливість, підкреслюючи важливість уважності та слухання в міжособистісних відносинах [14, с.102].

Ці приклади вказують на різноманітні стилістичні засоби, які використовуються в німецькомовних пареміологічних одиницях для передачі концепту «людина». Зображення через різні стилістичні прийоми надає цим висловлюванням глибину та емоційну насиченість, що робить їх ефективними для передачі життєвих мудростей та моральних уроків.

Таким чином, німецькомовні пареміологічні одиниці, які репрезентують концепт «людина», виконують різноманітні функції. Вони служать не лише засобом передачі мудрості та життєвих уроків, але й виражають емоційність та глибину думок через стилістичне забарвлення. Ці вислови відображають моральні принципи, сприяють формуванню соціальних цінностей і є важливим елементом культурної спадщини, що зберігається та передається з покоління в покоління. Усі ці функції роблять німецькі пареміологічні одиниці невід'ємною частиною мовного спілкування, що сприяє розумінню та обміну життєвим досвідом. Стилiстичне забарвлення в німецькомовних пареміологічних одиницях грає ключову роль у наданні їм ефективності та запам'ятовуваності. Ці вислови, представляючи концепт «людина», стають не лише засобом вираження культурних цінностей, а й важливим елементом спільного мовленнєвого досвіду, що об'єднує людей через вікові та культурні межі. Пареміологічні одиниці концепту «людина» виконують важливу роль у німецькій культурі. Вони відображають особливості німецького світогляду, німецького ставлення до себе та до інших, а також впливають на поведінку та ставлення людей.

Узагальнюючи структурно-семантичні особливості німецькомовних пареміологічних одиниць, сформовано наступні висновки:

- 1) Вивчення пареміології німецької мови розкриває багато цікавого щодо способу уявлення про концепт «людина» в німецькій культурі. Це важливо не лише для вивчення мови, але й для розуміння глибинних цінностей та поглядів німецького народу. Усі ці пареміологічні одиниці утворюють мозаїку уявлення про людину в німецькій культурі. Вони відображають віру в розум, важливість вибору, толерантність до різниці та

реалізм у ставленні до викликів. Аналіз таких фразеологічних одиниць дозволяє краще розуміти глибокі аспекти німецького світогляду та його відношення до ключових концепцій, таких як «людина».

2) Семантичні характеристики німецькомовних паремій, пов'язаних з концептом «людина», надають нам можливість краще розуміти глибокі переконання та цінності, які формують менталітет німецькомовних народів. Ці паремії служать вікном у світ німецького мислення та відображають багатоаспектність людського досвіду в цій унікальній мові.

3) Німецькомовні пареміологічні одиниці, які репрезентують концепт «людина», виконують різноманітні функції. Вони служать не лише засобом передачі мудрості та життєвих уроків, але й виражають емоційність та глибину думок через стилістичне забарвлення. Ці вислови відображають моральні принципи, сприяють формуванню соціальних цінностей і є важливим елементом культурної спадщини, що зберігається та передається з покоління в покоління. Усі ці функції роблять німецькі пареміологічні одиниці невід'ємною частиною мовного спілкування, що сприяє розумінню та обміну життєвим досвідом. Стилiстичне забарвлення в німецькомовних пареміологічних одиницях грає ключову роль у наданні їм ефективності та запам'ятовуваності. Ці вислови, представляючи концепт «людина», стають не лише засобом вираження культурних цінностей, а й важливим елементом спільного мовленнєвого досвіду, що об'єднує людей через вікові та культурні межі.

РОЗДІЛ 3

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНОМОВНИХ ПАРЕМІОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ

3.1. Аналіз україномовних пареміологічних одиниць, що репрезентують концепт «людина»

Україномовна пареміологія – це важливий аспект національної мови, який відображає культурні, історичні та етичні аспекти суспільства. У цьому контексті, поняття «людина» відіграє ключову роль у створенні образу та репрезентації сучасного українця. Аналізуючи україномовні пареміологічні одиниці, можна виявити багатогранність уявлень та цінностей, пов'язаних із концептом «людина».

Україномовна пареміологія, як складова національної мови, відображає глибокі культурні, історичні та етичні аспекти суспільства. У цьому контексті, аналіз джерел формування україномовних пареміологічних одиниць, що репрезентують концепт «людина», дозволяє розкрити багатогранність уявлень та цінностей, пов'язаних із цією важливою категорією.

Першим та фундаментальним джерелом у формуванні пареміологічних одиниць є історичний контекст. Переживання подій, соціальні зміни та культурні трансформації українського суспільства впливають на виникнення нових висловлювань та фраз, які репрезентують погляди на роль та значення людини. Наприклад, під час національно-визвольних рухів чи етапів формування державності в пареміології можуть з'являтися вислови, які підкреслюють героїзм, сили духу та важливість колективізму [18, с.89].

Другим важливим джерелом є народна традиція та фольклор. Українські народні казки, легенди, пісні та приказки є плодючим ґрунтом для виникнення та утворення пареміологічних одиниць. Наприклад, у народних казках можна знайти образи героїв, які відображають ідеали

справедливості, чесності та мужності, що впливає на створення відповідних пареміологічних висловів.

Медіа та сучасна література також є важливими джерелами формування україномовних пареміологічних одиниць, що стосуються концепту «людина». Оповіді відомих письменників, статті в газетах чи телевізійні програми можуть впливати на сучасне сприйняття та інтерпретацію цього поняття. Наприклад, відзеркалення сучасного героя у літературі може впливати на створення нових пареміологічних одиниць, які відображають сучасні цінності та виклики.

Значний внесок у формування україномовних пареміологічних одиниць має мовна традиція. Словники, фразеологічні словники та граматичні підручники визначають правильне вживання та тлумачення пареміологічних одиниць, що регулює їхнє використання в мовленні та сприяє їхній стабільності в часі.

Отже, джерела формування україномовних пареміологічних одиниць, які репрезентують концепт «людина», включають історичний контекст, народну традицію, медіа, сучасну літературу та мовну традицію. Ці джерела взаємодіють між собою, утворюючи багатий культурний та мовний ландшафт, в якому кожна пареміологічна одиниця стає своєрідним відбитком глибоких уявлень та цінностей, пов'язаних із поняттям «людина» [19, с.45].

Однією з найпоширеніших україномовних пареміологічних одиниць, яка відображає концепт «людина», є прислів'я «Веди себе як людина». Ця фраза не просто вказує на етичні норми та правила поведінки, але також визначає саме поняття «людина» як вищий стандарт, якому слід відповідати. Це свідчить про велику цінність гідності та самоповаги в українському суспільстві [21].

Ще однією цікавою пареміологічною одиницею є приказка «Людина чоловіком робить діло». Це висловлює ідею, що справжній герой чи героїня визначається не лише статевою приналежністю, але і своїми вчинками. У цьому контексті, поняття «людина» взагалі не обмежується соціальними або

гендерними рамками, але залежить від здатності робити добро та вносити позитивні зміни у світ [24, с.15].

Важливим елементом української пареміології, який репрезентує концепт «людина», є вживання фрази «Не все золото, що блищить». Це відображає усвідомлення українцями необхідності оцінки не лише зовнішньої оболонки, але й внутрішніх якостей особистості. Поняття «людина» тут пов'язане із глибоким розумінням, що справжня цінність полягає не в блискучих екстер'єрних рисах, а в моральних якостях та внутрішньому багатстві.

Українська пареміологія також відображає концепт «людина» через велику кількість виразів, які визначають характер та особистість. Наприклад, вислів «добра людина» вказує на те, що справжній герой визначається своєю добротою та спроможністю виявляти любов та розуміння до інших. Відобразимо на рис.3.1 основні аспекти відображення концепту «людина» в українській мові.

Рис. 3.1. Аспекти відображення концепту «людина» в українській мові [30]

Фізичний аспект людської природи відображається в пареміологічних одиницях, що стосуються людського тіла, зовнішності, здоров'я, фізичних

можливостей. Наприклад:

«Людина – це не шибка, не розіб'єш» – людина є міцною істотою, що може витримати багато труднощів.

«Людина – це міра всіх речей» – людина є центром Всесвіту, від її здібностей і волі залежить все на світі.

«Людина – це істота, яка вмє мріяти» – людина є істотою, що здатна на високі духовні устремління.

Психічний аспект людської природи відображається в пареміологічних одиницях, що стосуються людських почуттів, емоцій, розуму, волі. Наприклад:

«Людина – це істота, яка вмє любити» – любов є однією з найважливіших цінностей людського життя.

«Людина – це істота, яка вмє ненавидіти» – ненависть є руйнівною силою, що може призвести до війни та насильства.

«Людина – це істота, яка вмє думати» – розум є найважливішим інструментом, який дозволяє людині пізнавати світ і керувати своїм життям.

Соціальний аспект людської природи відображається в пареміологічних одиницях, що стосуються людських відносин, соціальних норм і цінностей.

Наприклад:

«Людина – це істота, яка вмє співпрацювати» – співпраця є важливою умовою успіху в будь-якій справі.

«Людина – це істота, яка вмє конкурувати» – конкуренція є стимулом для розвитку і досягнення успіху.

«Людина – це істота, яка вмє жертвувати» – самопожертва є однією з найвищих форм любові і милосердя [38].

Духовний аспект людської природи відображається в пареміологічних одиницях, що стосуються людської душі, моралі, релігії. Наприклад:

«Людина – це істота, яка вмє відчувати Бога» – віра в Бога є важливою частиною людського життя.

«Людина – це істота, яка вміє прощати» – прощення є запорукою миру і злагоди в суспільстві.

«Людина – це істота, яка вміє надіятися» – надія є джерелом сили і опорою в житті.

Від так, згідно наведених пареміологічних одиниць концепту «людини» бачимо, що вони можуть відобразитись як у позитивному, так і негативному аспекті, рис. 3.2.

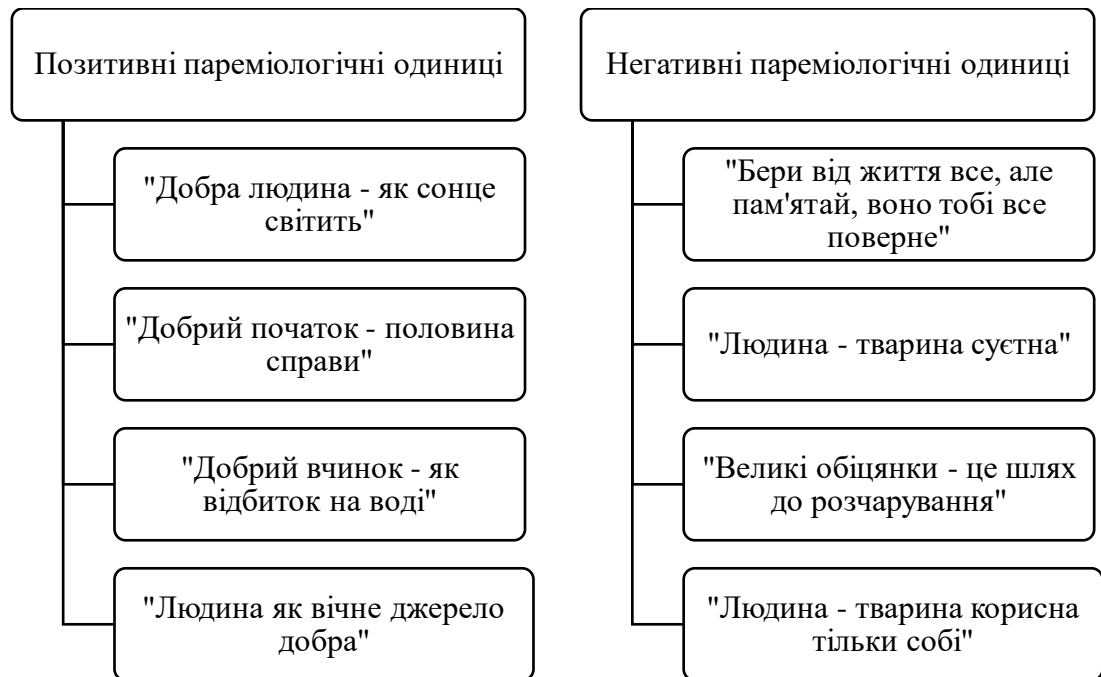

Рис. 3.2. Позитивні та негативні пареміологічні одиниці концепту «людина» в українській мові [38]

Позитивні пареміологічні одиниці, пов'язані із концептом «людина», глибоко вкорінені в українську культуру та мову. Наприклад, прислів'я «Добра людина — як сонце світить» висловлює ідею, що людина, яка проявляє доброту та милосердя, подібна до сонця, яке освітлює світ навколо. Це відображає високі моральні стандарти та підкреслює важливість добрих вчинків.

Ще однією позитивно забарвленою пареміологічною одиницею є прислів'я «Добрий початок – половина справи». Це висловлює ідею, що позитивний старт часто визначає успіх у подальших діях. В контексті

концепту «людина» це може вказувати на важливість добрих намірів та початкових дій в житті кожної особи.

«Добрий вчинок – як відбиток на воді» це висловлювання підкреслює ідею, що добрі вчинки залишають тривалий слід і мають потенціал впливати на оточуючих. Воно підкреслює важливість добрих вчинків як елементу характеру людини.

«Людина як вічнеджерело добра» висловлює переконання в тому, що людина має потенціал нести добро та позитивні зміни в світ. Така пареміологічна одиниця підкреслює внутрішній потенціал людини та її можливість створювати добро [35, с.56].

Негативні пареміологічні одиниці також відображають аспекти людської поведінки, які суспільство сприймає як небажані чи морально неприйнятні. Наприклад, вислів «Бери від життя все, але пам'ятай, воно тобі все поверне» може служити попередженням про негативні наслідки самовпевненості або жадібності, наголошуючи на законі взаємності в житті.

Іншою негативно забарвленою пареміологічною одиницею є вислів «Людина – істота суєтна». Це вираження підкреслює тенденцію людини до зайвого пафосу, пустого показу та самовихваляння, що може викликати негативні реакції оточуючих.

«Великі обіцянки – це шлях до розчарування.» Це висловлювання вказує на негативний аспект людської поведінки, коли обіцянки та обіцянки можуть бути порожніми або невиконуваними. Воно попереджає від попадання у ситуації розчарувань чи обману [30, с.128].

«Людина – тварина корисна тільки собі.» Це висловлювання відображає негативний аспект егоїзму та безтурботності в поведінці людини. Воно може слугувати як попередження про негативні наслідки індивідуалістичного ставлення до життя та взаємин з іншими.

Україномовна пареміологія, висвітлюючи різні відтінки концепту «людина», створює комплексне уявлення про роль та значення людини в суспільстві. Позитивні пареміологічні одиниці підтримують високі моральні

стандарти, показуючи шлях до добра та справедливості. Негативні пареміологічні одиниці, навпаки, слугують як попередження від шкідливих та негативних аспектів людської природи.

Отже, позитивні та негативні пареміологічні одиниці, пов'язані із концептом «людина» в українській мові, відображають багатогранність суспільних цінностей, відношення до моральних норм та індивідуальних якостей особистості. Ці вислови є важливим чинником формування культурного ідентитету та розуміння ролі людини в українському суспільстві.

Таким чином, україномовна пареміологія є важливим ресурсом для розуміння та вивчення концепту «людина». Ці пареміологічні одиниці відображають глибокі цінності, які суспільство пов'язує із поняттям людини, і роблять акцент на важливості моральних якостей та внутрішнього розвитку. Такий аналіз сприяє кращому розумінню культурних та етичних аспектів українського суспільства через призму його мови та поглядів на людську природу. Дослідження аспектів показало, що концепт «людина» в українській мові виявляється через різноманітні пареміологічні одиниці, які відображають як позитивні, так і негативні аспекти людської природи та поведінки. Ці пареміологічні одиниці є важливим елементом культурного коду, що формує уявлення про цінності суспільства.

3.2. Семантичні характеристики україномовних пареміологічних одиниць та функції україномовних пареміологічних одиниць

Україномовні паремії – це виразне явище української культури та мови, яке відображає віковий досвід народу, його мудрість та погляди на життя. Семантичні характеристики цих висловів та їх функції відіграють важливу роль у розумінні глибинних аспектів українського менталітету.

Сутність українських паремій полягає в їхній здатності узагальнювати

життєвий досвід та передавати мудрість поколінь. Їхня семантика глибоко проникнута національними традиціями, релігійними переконаннями та специфікою українського способу життя. Наприклад, прислів'я «Терпіння і труд усе перетруть» відзначає українську національну рису - вміння стійко переносити труднощі, вірити в краще майбутнє та важливість самовдисципліни.

Відмінність українських паремій в порівнянні з іншими мовами полягає в їхній унікальній структурі та вживанні, що відображає культурні особливості. Українські паремії мають часто образні формулювання та використовують мовні засоби, типові саме для української мови. Наприклад, «Де зимують курочки, там не сиплеться сніг» має свою специфіку, яка адаптована до місцевих реалій та кліматичних умов.

Роль українських паремій у формуванні культури та менталітету українського народу важлива і неоціненна. Вони є своєрідним кодом, що передає традиційні цінності, норми поведінки та духовність. Паремії служать не лише засобом комунікації, але й важливим фактором у вихованні нового покоління, допомагаючи передати досвід та мудрість минулих поколінь [3, с.10].

Українські паремії мають потужний емоційний заряд і можуть викликати відчуття патріотизму та гордості за власну культуру. Вони є важливим елементом у формуванні національної самосвідомості та сприяють утвердженню українського ідентитету у світі.

Від так, на нашу думку, семантичні характеристики українських паремій є важливим фактором, що визначає їхню роль у культурному та соціальному житті українського народу. Вони віддзеркалюють багатий культурний досвід, сприяють формуванню національного менталітету та поглиблюють розуміння цінностей, які є основою українського суспільства.

Варто звернутися до семантичних аспектів україномовних паремій. Кожна паремія є невеличкою, але виразною мініатюрою, що містить в собі значення, яке визначається накопиченим досвідом поколінь. Наприклад,

паремія «Хто рано встає, того біди й не беруть» не лише нагадує про важливість раннього підйому, а й передає значення відповідальності та працьовитості.

Семантика пареміологічних одиниць є складною і багатогранною. Вона визначається такими факторами, як:

- структура: прості, такі як прислів'я, мають одну основну семантичну доміную, тоді як складні, такі як приказки, можуть мати декілька доміную;

- лексико-семантичний склад: пареміологічні одиниці можуть складатися з одиниць різних частин мови, що визначає їхню семантику. Наприклад, прислів'я «Справа майстра боїться» має предикативну семантику, а приказка «На чужому коні далеко не заїдеш» - об'єктну семантику;

- фразеологічна семантика: пареміологічні одиниці можуть бути фразеологізмами, тобто словосполученнями, які мають цілісне значення, відмінне від значення складових їх компонентів. Наприклад, прислів'я «Вовк вовкові не брат» має фразеологічну семантику;

- етнокультурні особливості: пареміологічні одиниці відображають особливості етнокультури народу, в якому вони виникли. Наприклад, прислів'я «Слово не горобець, вилетить - не впіймаєш» відображає традиційне ставлення українців до слова.

На нашу думку, однією з основних семантичних характеристик україномовних паремій є метафоричність. Вони часто використовують образи з природи, побуту чи роботи для вираження складних або абстрактних ідей. Наприклад, паремія «Не кажучи – не вгамуйш» використовує образ неспілкування для підкреслення важливості висловлення своїх думок та почуттів.

Відобразимо на рис. 3.3 групи пареміологічних одиниць за семантичною класифікацією. Україномовні паремії, пов'язані з концептом «людина», виконують різноманітні функції, відображаючи глибокі аспекти життя, взаємин та соціокультурних цінностей. Також вони глибоко вплетені в структуру

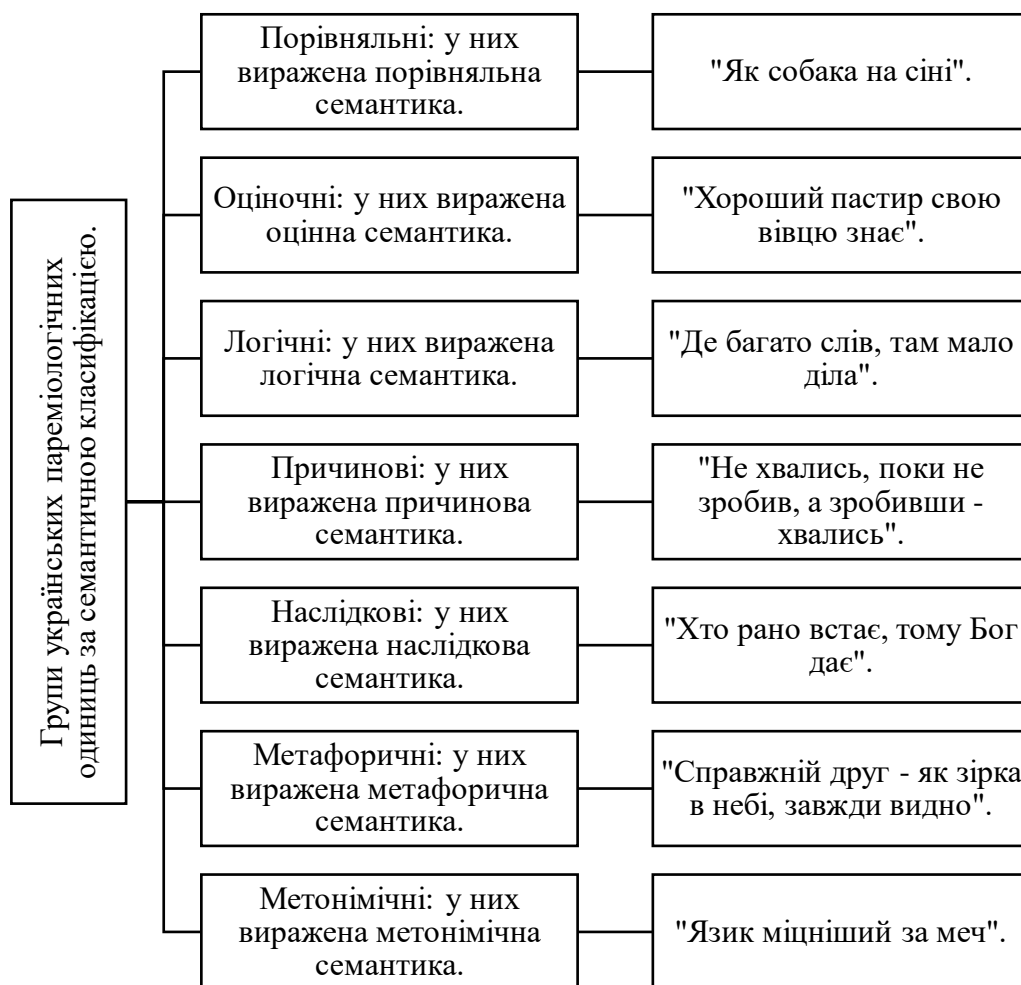

Рис. 3.3. Групи українських пареміологічних одиниць за семантичною класифікацією [3, с.12]

суспільства. І перш за все служать як засіб передачі культурної спадщини. Паремії є невід'ємною частиною українського фольклору та традицій, що дозволяє зберігати та передавати цінності від покоління до покоління.

Паремії про людину часто мають виховний характер. Вони передають норми поведінки, підтримують важливі цінності та надають поради щодо того, як слід жити, спілкуватися та вести себе в суспільстві. Наприклад, «З честю в світі далеко підеш» вказує на важливість чесності та порядності в житті людини.

Вони є ефективним засобом комунікації, допомагаючи виражати складні ідеї та життєві ситуації в лаконічній формі. Вони стають своєрідними культурними кодами, що полегшують спілкування між людьми та передають

спільні цінності.

Паремії, пов'язані з людиною, часто мають моральний вимір. Вони надають орієнтацію в етичних аспектах людського життя і підкреслюють важливість взаємовідносин, справедливості та етичної поведінки.

Українські паремії створюють соціальний контекст, визначаючи стосунки між людьми в різних сферах життя. Вони сприяють формуванню соціальних норм, визначаючи правила спілкування та взаємодії в суспільстві.

Паремії про людину можуть впливати на психологічний стан і емоційний світ людини. Вони можуть надихати, підтримувати, надавати утіху або, навпаки, попереджати від можливих негативних наслідків [43].

Також вони відображають унікальні аспекти культури та менталітету українського народу. Вони сприяють формуванню ідентичності та самосвідомості, розкриваючи традиції, які визначають унікальність українського способу життя.

Згідно вище наведеного, україномовні паремії, пов'язані з концептом «людина», виконують різноманітні функції, що визначають їхню роль у вихованні, комунікації, моралі, соціумі та ідентифікації українського народу. А від так, функції пареміологічних одиниць різноманітні і багатогранні, узагальнимо їх на рис. 3.4.

Згідно рис. 3.4, наведені функції полягають у описі певних явищ, подій, станів («Дерево пізнається по плодах»), наданні оцінки певних явищ, подій, станів («Хороший пастух свою вівцю знає»), містять настанови, поради, повчання («Не хвались, поки не зробив, а зробивши - хвались»), містять інформацію про світ, про життя людей («Справжній друг - як зірка в небі, завжди видно»), виражають емоції («Язик міцніший за меч»). Також наведені приклади показують, що пареміологічні одиниці можуть використовуватися як стилістичні засоби для створення образності, виразності мови.

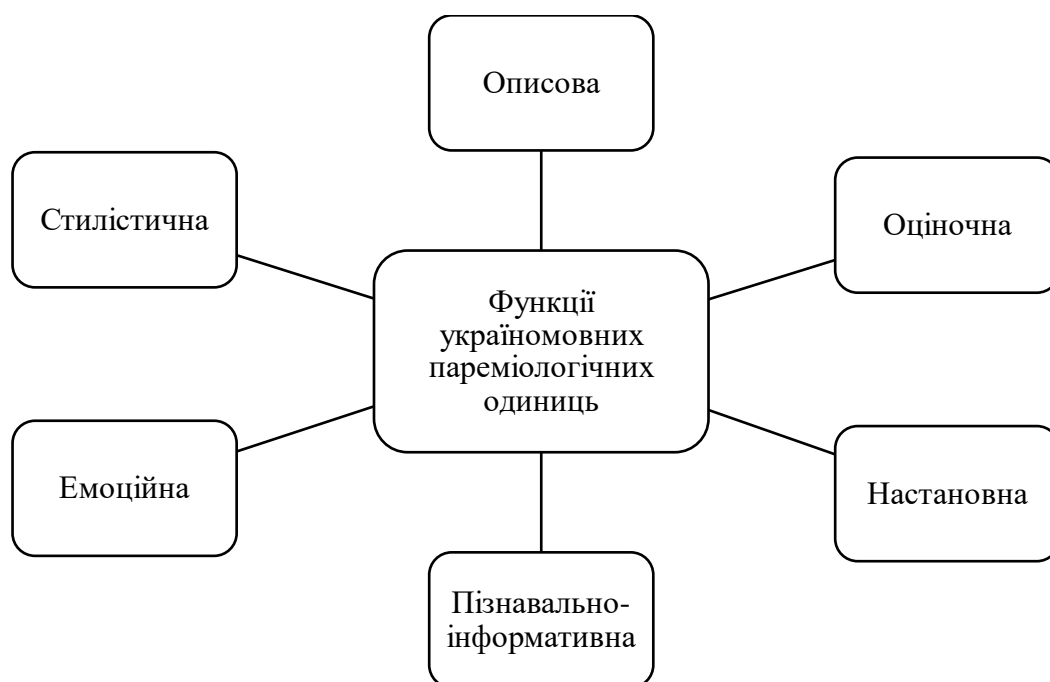

Рис. 3.4. Функції україномовних пареміологічних одиниць [36]

На нашу думку, наведену класифікацію функцій потрібно доповнити тим, що паремії виконують функцію навчання та формування менталітету. Вони мають етичний та педагогічний потенціал, наводячи на думку про правильність чи неправильність певних дій. Наприклад, паремія «Хто багато розуміє, той багато прощає» виховує терпимість та розуміння.

Україномовні паремії також виступають як спосіб зміцнення комунікації в суспільстві. Вони можуть бути використані для наголошення точки зору, поради або попередження. Паремії вражають своєю ефективністю та емоційністю, роблячи мовлення насиченим та виразним.

Отже, семантичні характеристики та функції україномовних паремій відображають глибокі аспекти культури та мови українського народу. Вони є не лише засобом вираження думок, а й важливим елементом формування і утримання національного ідентитету. Україномовні паремії вражають своєю глибокою семантичною насиченістю, віддзеркалюючи національний культурний досвід та менталітет. Їхня унікальна семантика відзначається образністю та вираженістю, що робить їх ефективними засобами комунікації. Українські паремії виконують різноманітні функції, включаючи виховну,

моральну, комунікативну, соціальну та психологічну. Їх роль у формуванні культури та менталітету українського народу надає їм статус не лише мовних конструкцій, а й важливих чинників, що визначають специфіку національного ідентитету.

3.3. Порівняльний аналіз німецькомовних та україномовних пареміологічних одиниць

Пареміологічні одиниці є важливою частиною національної культури та мови, оскільки відображають світогляд, традиції, звичаї та ментальність народу. У німецькій та українській мовах існує значна кількість пареміологічних одиниць, які мають схожі за змістом та формою відповідники. Однак, існують також і деякі відмінності в підходах до сутності, функцій та оформлення цих одиниць.

У німецькій лінгвістиці паремії традиційно розглядаються як затверджені висловлювання, які мають повчальний або моралізаторський характер. Наприклад, німецьке прислів'я «*Wer rastet, der rostet*» (хто не працює, той не їсть) має повчальний характер і закликає до праці.

В українській мові паремії також розглядаються як затверджені висловлювання, які мають повчальний, алегоричний чи образний характер. Наприклад, українське прислів'я «Язик мій – ворог мій» має алегоричний характер і закликає до обережності в словах.

Функції паремій також можуть виявлятися різними в обох мовах. Україномовні паремії часто використовуються для формування моральних цінностей та розкриття національного характеру, в той час як німецькі паремії можуть бути спрямовані на розвиток практичного мислення та розуміння життєвих ситуацій. В обох мовах функції пареміологічних одиниць полягають у наступному:

- повчальність – паремії використовуються для передачі життєвої

мудрості, моральних цінностей та правил поведінки;

- моралізаторство – паремії використовуються для засудження негативних рис характеру та поведінки;

- оцінювання – паремії використовуються для оцінки дій, подій чи людей;

- емоційне вираження – паремії використовуються для вираження емоцій, почуттів та настроїв.

В українській мові паремії також виконують такі функції:

- повчальність – паремії використовуються для передачі життєвої мудрості, моральних цінностей та правил поведінки;

- алегоризм – паремії використовуються для передачі узагальнених знань про світ у формі алегорій;

- образивність – паремії використовуються для передачі узагальнених знань про світ у формі образів.

У німецькій мові паремії зазвичай складаються з двох або більше компонентів, які можуть бути пов'язані між собою сполучником або без нього. Наприклад, німецьке прислів'я «Besser ein Ende mit Schrecken als ein Schrecken ohne Ende» («Краще кінець зі страхом, ніж страх без кінця») складається з двох компонентів, які пов'язані між собою сполучником.

В українській мові паремії також зазвичай складаються з двох або більше компонентів, які можуть бути пов'язані між собою сполучником або без нього. Наприклад, українське прислів'я «Не кажи «гоп», поки не перескочиш» складається з двох компонентів, які пов'язані між собою без сполучника.

Від так, спільна риса німецькомовних та україномовних пареміологічних одиниць полягає у тому, що вони відображають культурні та історичні особливості народу, в якому вони виникли. Обидві мови використовують паремії для передачі життєвого досвіду, уміння приймати рішення та вираження етичних принципів. Наприклад, українська паремія «Не плюй у колодязь, може знадобитися води попити» вказує на необхідність

розсудливого та обачливого ставлення до навколишнього світу, аналогічно німецька паремія «Man soll den Tag nicht vor dem Abend loben» (Не слід хвалити день до вечора) підкреслює важливість обережності та стриманості у висловленнях.

Відмінності ж у сутності пареміологічних одиниць проявляються у виборі тем та образів. Україномовна паремія «Береженого Бог береже» підкреслює важливість обережності та пильності у кожному дії, в той час як німецька паремія «Vorsicht ist die Mutter der Porzellanbox» (Обережність — мати фарфорового ящика) використовує образ фарфорової посудини для підкреслення значення обережності у вчинках.

Процес формування паремій також може відрізнятися в обох мовах. Українські паремії часто базуються на народній мудрості та традиціях, передаючи з покоління в покоління життєвий досвід. Німецькі паремії можуть виникати як результат літературного творчості, впливу філософії та наукових концепцій.

Узагальнимо в табл. 3.1 порівняльний аналіз німецькомовних та україномовних пареміологічних одиниць.

Таблиця 3.1

Порівняльний аналіз німецькомовних та україномовних пареміологічних одиниць [узагальнено автором]

Характеристика	Німецькі пареміологічні одиниці	Українські пареміологічні одиниці
Сутність	Затверджені висловлювання, які мають повчальний або моралізаторський характер	Затверджені висловлювання, які мають повчальний, алегоричний чи образний характер
Функції	Повчальність, моралізаторство, оцінювання, емоційне вираження	Повчальність, алегоризм, образність
Оформлення	Зазвичай складаються з двох або більше компонентів, які можуть бути пов'язані між собою сполучником або без нього	Зазвичай складаються з двох або більше компонентів, які можуть бути пов'язані між собою сполучником або без нього

Приклади	Wer rastet, der rostet (хто не працює, той не їсть); Besser ein Ende mit Schrecken als ein Schrecken ohne Ende (краще кінець зі страхом, ніж страх без кінця)	Язык мій - ворог мій; Не кажи «гоп», поки не перескочиш
----------	---	---

Згідно табл. 3.1, у порівнянні з німецькою мовою, в українській мові паремії мають більш широкий спектр функцій. Крім повчальності та моралізаторства, вони можуть використовуватися для передачі алегорій та образів. Крім того, в українській мові паремії можуть складатися з більшої кількості компонентів, ніж у німецькій мові. Однак, в обох мовах паремії є важливим компонентом національної культури та мови, оскільки відображають світогляд, традиції, звичаї та ментальність народу.

Таким чином, порівнюючи німецькомовні та україномовні пареміологічні одиниці, ми бачимо, що вони відображають не тільки схожість у вираженні життєвого досвіду, але і різноманітність національних особливостей та цінностей. Паремії стають не лише мовними конструкціями, але й віддзеркалюють дух та традиції кожного народу, надаючи мові глибину та багатогранність. У порівнянні з німецькою мовою, в українській мові паремії мають більш широкий спектр функцій. Крім повчальності та моралізаторства, вони можуть використовуватися для передачі алегорій та образів. Крім того, в українській мові паремії можуть складатися з більшої кількості компонентів, ніж у німецькій мові. Однак, в обох мовах паремії є важливим компонентом національної культури та мови, оскільки відображають світогляд, традиції, звичаї та ментальність народу.

3.4. Спільні та відмінні риси репрезентації концепту «людина» в пареміологічній системі німецької та української мов

Концепт «людина» відображається в пареміологічних системах обох мов за допомогою різних пареміологічних одиниць, таких як прислів'я, приказки, афоризми тощо. Українська пареміологічна система має багату традицію використання прислів'їв та приказок, що виражають різні аспекти

поняття «людина», такі як її характер, поведінку, моральність тощо. Паремії про «людину» можуть відрізнятись в українській та німецькій мовах через культурні відмінності. Сучасні лінгвісти продовжують вивчати паремії та їхні зв'язки з концептом «людина», досліджуючи, як вони відображають сучасні суспільні та культурні зміни.

Людина – головна загадка філософського мислення. Від античності до наших днів філософи спекулювали, намагаючись пояснити, що таке людина. Однак чи вони наблизилися до розуміння цього? Мабуть, так думали кожен з великих філософів, мислителів, видатних дослідників - Сократ, І. Кант, Г. Сковорода, Ж. П. Сартр, З. Фрейд, М. Шелер, В. І. Вернадський, Т. де Чардін, М. Фуко, А. Пекчей. Однак з часом були виявлені нові складні проблеми. Вони стосувалися існування суспільства, впливу людини на природу, шляхів людського пізнання світу і самого себе. Стало зрозуміло: нові відповіді на питання «що таке людина?» Тому для філософа проблема людини не застаріває і не може застаріти.

Отже, перше, що потрібно підкреслити. Проблема людини – вічна філософська проблема. Друге, що варто відзначити, це те, що він цікавий не тільки філософам, але і середньостатистичній людині, оскільки мова йде про нас самих. Нарешті, третє зауваження стосується особливостей філософського розуміння людини: воно пов'язане зі здатністю представити повну картину людини і виділити прикмети, закриті для нашого повсякденного досвіду.

Познайомитися з людиною надзвичайно цікаво. Однак це дуже складно. Це пов'язано зі складністю самої людини як предмета навчання. Справа в тому, що людина одночасно належить до двох світів - природного і соціального. Людина не може існувати без природи і поза її межами. Однак особливості людини з'являються в суспільстві. Однак людина – це не тільки «частинка», елемент соціального світу. Вона - інтелектуальна і духовна істота. Людина створила світ культури і цивілізації, поза якими вона не може існувати. І яка не може існувати і розвиватися без людини - на відміну від

природи. Людина пристосовується до світу природи і суспільства не просто пристосовується до того, що є, а здатна створити нову реальність.

Таким чином, складність самої людини і її світу є основою для багатоваріантності філософських концепцій людини, яка представлена в історії і сучасній філософії.

Філософське мислення має на меті пізнати людину. Для філософії це означає, що потрібно розуміти головне, що робить досліджуваний об'єкт тим, що він є. За традицією філософського пізнання для пошуку відповідей використовуються поняття «людська природа» і «сутність людини».

Людська природа - це різноманіття притаманних людині рис природної і соціальної природи, що визначає цілісність людини і її характеристики в біологічному і соціальному світі. Природа людини визначається оригінальністю і унікальністю її тілесної організації, яка в соціокультурних системах розгортається в розумі, мисленні і практиці створення нових реалій. У соціокультурному контексті людська природа проявляється в комунікативних практиках, у здатності розрізняти добро і зло, прагнути до свободи, робити вибір, пізнавати світ, себе і інших людей.

Поняття «сутність людини» відтворює головну і глибоку, що визначає всі особливості людини, в тому числі і його природу. З давніх часів і до нашого часу філософи виправдовують свої погляди на людину, визначаючи її суть. Для цього вивчаються основні риси людини як біологічного і соціального буття, культурно-цивілізаційне явище, особливості людських практик впливу на світ природи і суспільства, специфіка людського спілкування і пізнання світу тощо. Першими відповідями на питання про природу і сутність людини були міфи і стародавні релігійні ідеї. Філософія, що виникла пізніше, пояснювала суть людини, включаючи її в загальне уявлення про простір, природу. Так, стародавні природні філософи вважали людину в цілісності, в єдності з природою, в гармонії з нею.

Стародавні східні та давні західні традиції філософізації представляють

філософські системи, які представляють вчення про людину того часу. Філософія стародавнього сходу розглядала людину через проблеми вічності духу, душі, людського самопізнання. Зокрема, філософія буддизму підкреслює важливість духовного досвіду людини для досягнення стану абсолютного звільнення - нирвани. Інші напрямки, наприклад, даосизм, вважали людиною в гармонії з космосом. Суспільство східного деспотизму було основою підкреслення загального - божественного, духовного початку світу, який був над людиною і визначав моральні закони його життя і поведінки. Відповідно людський особливий не враховувався. Давня східна філософія про людину здійснювалася в контексті моральних проблем: доброти у відносинах між людьми, вимог, щоб правителі були гуманними. Зокрема, така представлена в конфуціанстві.

Західноєвропейська філософська традиція вивчення людини починається з давньогрецької філософії. Вперше проблема людини як особливого предмета вивчення постає серед софістів. Критика усталених - звичаїв, традицій дозволяє перенести центр уваги філософів до проблеми особистості. У софістів індивід стає головною фігурою, а буття - індивідуальним. Початковим принципом софістів, сформульованим Протагором, є розуміння світу через людське сприйняття: «Людина - це міра всього, що існує, що вони існують і не існують, що їх не існує». Людство визначає мораль софістів: добро - це те, що дає людині задоволення, зло - це те, що викликає страждання.

Головна філософська фігура античності в розумінні людини - Сократ. Первісний розум, глибина і переконлива логіка міркувань, етична складова філософії і особисті переконання - всі ці риси зробили Сократа і його філософію людини інтелектуально привабливою для філософів різних історичних часів і сучасності.

Сократ бачив у людині головний предмет філософського знання. Початковим принципом філософського пізнання людини вважалося самопізнання. «Пізнай себе!» - улюблений вислів Сократа. Позиція Сократа

про розуміння людини називається етичним антропологізмом, оскільки людина пов'язана з моральними діями. Сократ вважав, що завдяки розуму людина здатна мати загальне, надійне знання. Однак її не можна отримати в готовому вигляді, але її необхідно отримати власними зусиллями.

Щоб навчити, як цього досягти, Сократ шукає істину зі своїми учнями в розмовах і діалогах. Предметом обговорення були судження, які вважалися очевидними, загальноприйнятими. Однак Сократ відкрив для студентів логічну невідповідність загальноприйнятого, продемонструвавши, що достатньо не просто знайти істину в розумінні людини і її якостей - знайдена відповідь породила нові питання, відповідь на них також не була остаточною. Коли співрозмовники повністю заплуталися в логічних суперечностях, вони звернулися до Сократа, який проголосив: «Я знаю тільки, що нічого не знаю».

Прекрасна думка, яка протистоїть догматизму - будь-яка впевненість в тому, що легко пізнати такі складні предмети, як людина і її світ, спроби визначити сутність людини «раз і назавжди»! Сократ шукав відповіді через етичні категорії - добро, справедливість, в контексті якої пошуки істини також набули етичного значення. На думку Сократа, філософське знання - це моральна діяльність, коли саме знання добре. Знання, істина розкривають людині, що є добро, і тоді вона може чинити правильно, морально.

Узагальнююче проведене дослідження, систематизуємо в табл. 3.2 порівняння пареміологічних одиниць концепту «людина» в німецькій та українській мові.

Таблиця 3.2

Порівняння пареміологічних одиниць концепту «людина» в німецькій та українській мові [узагальнено автором]

Порівняльна ознака	Пареміологічні одиниці в німецькій мові	Пареміологічні одиниці в українській мові
Вроджені якості	Jeder ist seines Glückes Schmied. (Кожен кузнець свого щастя.)	Людина не те, що вона з себе робить, а те, що вона з себе робить.
Моральні якості	Ein gutes Herz ist mehr wert als Gold. (Добре серце дорожче за золото.)	Людина без серця - не людина.

Розум	Wer anderen nicht verzeiht, kettet sich selbst ans Kreuz. (Хто не прощає іншим, той приковує себе до хреста.)	Хто не прощає, той сам себе карає.
Краса	Schönheit ist nur Haut und Knochen. (Краса - це лише шкіра та кістка.)	Краса - це не головне в людині.
Здоров'я	Gesundheit ist das höchste Gut. (Здоров'я - це найвища цінність.)	Здоров'я - це найдорожчий скарб.
Старість	Man wird nicht alt, man wird älter. (Не старієш, а стаєш старшим.)	Старість - це не хвороба, а мудрість.
Смерть	Der Tod ist der Anfang des Lebens. (Смерть - це початок життя.)	Смерть - це не кінець, а перехід.

Наведені в табл. 3.2 порівняння відображають подібність і відмінність концепту «людина» в пареміологічних одиницях німецької та української мов. Від так, обидві мови мають паремії, які характеризують людину за вродженими якостями, моральними якостями, розумом, красою, здоров'ям і старістю. При цьому деякі паремії мають однаковий або близький переклад, також в обох мовах є паремії, які не мають прямого перекладу, наприклад:

Man wird nicht alt, man wird älter. - Не старієш, а стаєш старшим.

Der Tod ist der Anfang des Lebens. - Смерть - це початок життя.

Ці паремії відображають національні особливості культур німців і українців.

Таким чином, проведене дослідження показало, що спільні риси репрезентації концепту «людина» в пареміологічних системах німецької та української мов включають загальний акцент на мудрості, моральних цінностях та загальнолюдських якостях. Однак спостерігаються відмінності в акцентах: німецькі паремії можуть більше підкреслювати розум та логіку, тоді як українські частіше висвітлюють духовність та емоційні аспекти людської природи. Такі відмінності свідчать про вплив культурних та історичних контекстів на сприйняття ключових понять в обох мовах.

На нашу думку, репрезентація концепту «людина» в німецькій та українській пареміологічних системах відбувається за допомогою різних пареміологічних одиниць, таких як прислів'я, приказки, афоризми тощо. Українська пареміологічна система має багату традицію використання

прислів'їв та приказок, що виражають різні аспекти поняття «людина», такі як її характер, поведінку, моральність тощо. Німецькій пареміологічна система також має ряд пареміологічних одиниць, що виражають поняття «людина», проте вони частіше виражені у вигляді афоризмів та прислів'їв. Особливості репрезентації цього концепту в пареміологічних системах обох мов пов'язані з культурними та історичними традиціями народів, які використовують ці мови. Дослідження пареміологічних одиниць, що репрезентують концепт «людина», дозволило краще зрозуміти особливості культурної та мовної спадщини німецькомовних та україномовних народів, а також виявити схожості та відмінності в сприйнятті цього концепту.

Узагальнюючи дослідження структурно-семантичних особливостей україномовних пареміологічних одиниць, сформувано наступні висноки:

1) україномовна пареміологія є важливим ресурсом для розуміння та вивчення концепту «людина». Ці пареміологічні одиниці відображають глибокі цінності, які суспільство пов'язує із поняттям людини, і роблять акцент на важливості моральних якостей та внутрішнього розвитку. Такий аналіз сприяє кращому розумінню культурних та етичних аспектів українського суспільства через призму його мови та поглядів на людську природу. Дослідження аспектів показало, що концепт «людина» в українській мові виявляється через різноманітні пареміологічні одиниці, які відображають як позитивні, так і негативні аспекти людської природи та поведінки. Ці пареміологічні одиниці є важливим елементом культурного коду, що формує уявлення про цінності суспільства;

2) семантичні характеристики та функції україномовних паремій відображають глибокі аспекти культури та мови українського народу. Вони є не лише засобом вираження думок, а й важливим елементом формування і утримання національного ідентитету. Україномовні паремії вражають своєю глибокою семантичною насиченістю, віддзеркалюючи національний культурний досвід та менталітет. Їхня унікальна семантика відзначається образністю та вираженістю, що робить їх ефективними засобами комунікації.

Українські паремії виконують різноманітні функції, включаючи виховну, моральну, комунікативну, соціальну та психологічну. Їх роль у формуванні культури та менталітету українського народу надає їм статус не лише мовних конструкцій, а й важливих чинників, що визначають специфіку національного ідентитету;

3) порівнюючи німецькомовні та україномовні пареміологічні одиниці, ми бачимо, що вони відображають не тільки схожість у вираженні життєвого досвіду, але і різноманітність національних особливостей та цінностей. Паремії стають не лише мовними конструкціями, але й віддзеркалюють дух та традиції кожного народу, надаючи мові глибину та багатогранність. У порівнянні з німецькою мовою, в українській мові паремії мають більш широкий спектр функцій. Крім повчальності та моралізаторства, вони можуть використовуватися для передачі алегорій та образів. Крім того, в українській мові паремії можуть складатися з більшої кількості компонентів, ніж у німецькій мові. Однак, в обох мовах паремії є важливим компонентом національної культури та мови, оскільки відображають світогляд, традиції, звичаї та ментальність народу.

4) проведене дослідження показало, що спільні риси репрезентації концепту «людина» в пареміологічних системах німецької та української мов включають загальний акцент на мудрості, моральних цінностях та загальнолюдських якостях. Однак спостерігаються відмінності в акцентах: німецькі паремії можуть більше підкреслювати розум та логіку, тоді як українські частіше висвітлюють духовність та емоційні аспекти людської природи. Такі відмінності свідчать про вплив культурних та історичних контекстів на сприйняття ключових понять в обох мовах.

ВИСНОВКИ

У даній роботі відображено аналіз пареміологічних одиниць, які репрезентують концепт «людина» в німецькій та українській мовах, категоризація їх за типами та семантичними групами, а також визначення особливостей репрезентації цього концепту в пареміологічних системах обох мов. На основі отриманих результатів, сформовано наступні висновки.

1. Концепт є ментальним елементом, який відіграє роль посередника між культурою і мовою. Саме у свідомості приходить культурна інформація, де вона фільтрується, обробляється, систематизується і формується у вигляді поняття, відповідального за вибір мовних засобів, які передають інформацію в конкретній комунікативній ситуації для реалізації певної комунікативної мети. Поняття «концепт» в лінгвістиці відіграє важливу роль у розумінні мови та мовного сприйняття. Воно дозволяє вивчати, як мова відображає наше сприйняття світу та впливає на наше мислення. Розвиток цього поняття був важливим кроком у розвитку когнітивної лінгвістики та вивченні мови як складного культурного та когнітивного явища.

2. Поняття «репрезентація» є багатогранним і може розглядатися в різних аспектах. У сучасній лінгвістиці переважає другий підхід, який розглядає репрезентацію як конструювання дійсності в мовній формі. Цей підхід пов'язаний з розвитком таких напрямків лінгвістики, як когнітивна лінгвістика, соціолінгвістика та дискурсивний аналіз. Проведений аналіз поняття «репрезентація» показує, що межі між поняттями «репрезентація», «представлення» та «презентація» можуть бути розмитими, і ці терміни можуть використовуватися як синоніми. Досліджуване поняття глибоко вкорінене в нашому сприйнятті світу та взаємодії з ним. Дослідники з різних наукових галузей вивчають репрезентацію з різних перспектив, розкриваючи її роль у мисленні, комунікації, мистецтві, суспільстві та інших аспектах нашого життя. Розуміння репрезентації важливо для подальших досліджень

та для розвитку наукового пізнання.

3. Вивчення пареміології німецької мови розкриває багато цікавого щодо способу уявлення про концепт «людина» в німецькій культурі. Це важливо не лише для вивчення мови, але й для розуміння глибинних цінностей та поглядів німецького народу. Усі ці пареміологічні одиниці утворюють мозаїку уявлення про людину в німецькій культурі. Вони відображають віру в розум, важливість вибору, толерантність до різниці та реалізм у ставленні до викликів. Аналіз таких фразеологічних одиниць дозволяє краще розуміти глибокі аспекти німецького світогляду та його відношення до ключових концепцій, таких як «людина».

4. Семантичні характеристики німецькомовних паремій, пов'язаних з концептом «людина», надають нам можливість краще розуміти глибокі переконання та цінності, які формують менталітет німецькомовних народів. Ці паремії служать вікном у світ німецького мислення та відображають багатоаспектність людського досвіду в цій унікальній мові.

5. Німецькомовні пареміологічні одиниці, які репрезентують концепт «людина», виконують різноманітні функції. Вони служать не лише засобом передачі мудрості та життєвих уроків, але й виражають емоційність та глибину думок через стилістичне забарвлення. Ці вислови відображають моральні принципи, сприяють формуванню соціальних цінностей і є важливим елементом культурної спадщини, що зберігається та передається з покоління в покоління. Усі ці функції роблять німецькі пареміологічні одиниці невід'ємною частиною мовного спілкування, що сприяє розумінню та обміну життєвим досвідом. Стилiстичне забарвлення в німецькомовних пареміологічних одиницях грає ключову роль у наданні їм ефективності та запам'ятовуваності. Ці вислови, представляючи концепт «людина», стають не лише засобом вираження культурних цінностей, а й важливим елементом спільного мовленнєвого досвіду, що об'єднує людей через вікові та культурні межі. Пареміологічні одиниці концепту «людина» виконують важливу роль у німецькій культурі. Вони відображають особливості німецького світогляду,

німецького ставлення до себе та до інших, а також впливають на поведінку та ставлення людей.

6. Україномовна пареміологія є важливим ресурсом для розуміння та вивчення концепту «людина». Ці пареміологічні одиниці відображають глибокі цінності, які суспільство пов'язує із поняттям людини, і роблять акцент на важливості моральних якостей та внутрішнього розвитку. Такий аналіз сприяє кращому розумінню культурних та етичних аспектів українського суспільства через призму його мови та поглядів на людську природу. Дослідження аспектів показало, що концепт «людина» в українській мові виявляється через різноманітні пареміологічні одиниці, які відображають як позитивні, так і негативні аспекти людської природи та поведінки. Ці пареміологічні одиниці є важливим елементом культурного коду, що формує уявлення про цінності суспільства;

7. Семантичні характеристики та функції україномовних паремій відображають глибокі аспекти культури та мови українського народу. Вони є не лише засобом вираження думок, а й важливим елементом формування і утримання національного ідентитету. Україномовні паремії вражають своєю глибокою семантичною насиченістю, віддзеркалюючи національний культурний досвід та менталітет. Їхня унікальна семантика відзначається образністю та вираженістю, що робить їх ефективними засобами комунікації. Українські паремії виконують різноманітні функції, включаючи виховну, моральну, комунікативну, соціальну та психологічну. Їх роль у формуванні культури та менталітету українського народу надає їм статус не лише мовних конструкцій, а й важливих чинників, що визначають специфіку національного ідентитету;

8. Порівнюючи німецькомовні та україномовні пареміологічні одиниці, ми бачимо, що вони відображають не тільки схожість у вираженні життєвого досвіду, але і різноманітність національних особливостей та цінностей. Паремії стають не лише мовними конструкціями, але й віддзеркалюють дух та традиції кожного народу, надаючи мові глибину та

багатогранність. У порівнянні з німецькою мовою, в українській мові паремії мають більш широкий спектр функцій. Крім повчальності та моралізаторства, вони можуть використовуватися для передачі алегорій та образів. Крім того, в українській мові паремії можуть складатися з більшої кількості компонентів, ніж у німецькій мові. Однак, в обох мовах паремії є важливим компонентом національної культури та мови, оскільки відображають світогляд, традиції, звичаї та ментальність народу.

9. Проведене дослідження показало, що спільні риси репрезентації концепту «людина» в пареміологічних системах німецької та української мов включають загальний акцент на мудрості, моральних цінностях та загальнолюдських якостях. Однак спостерігаються відмінності в акцентах: німецькі паремії можуть більше підкреслювати розум та логіку, тоді як українські частіше висвітлюють духовність та емоційні аспекти людської природи. Такі відмінності свідчать про вплив культурних та історичних контекстів на сприйняття ключових понять в обох мовах.

На нашу думку, репрезентація концепту «людина» в німецькій та українській пареміологічних системах відбувається за допомогою різних пареміологічних одиниць, таких як прислів'я, приказки, афоризми тощо. Українська пареміологічна система має багату традицію використання прислів'їв та приказок, що виражають різні аспекти поняття «людина», такі як її характер, поведінку, моральність тощо. Німецькій пареміологічна система також має ряд пареміологічних одиниць, що виражають поняття «людина», проте вони частіше виражені у вигляді афоризмів та прислів'їв.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аль-Бухаісі Л. Англійські прислів'я та приказки з позиції перекладу. Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку. *III Міжнародна науково-практична інтернет-конференція: тези доп.*, 16 березня 2020 р. Переяслав, 2020. С. 70-74.
2. Багач І. Г., Чернова І. В. Фразеологічні одиниці як об'єкт перекладу (на прикладі німецької мови). *Нова філологія*, 2023. Вип. 89. С. 22-27.
3. Башук Н. Репрезентація інтелектуальних здібностей в німецькій та українській лінгвокультурах. *Мовознавство. Літературознавство. Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 61, том 4, С. 9-16.
4. Башук Н. Традиційні уявлення про сім'ю в пареміології німецького. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип 35, том 7, с.5-9.
5. Билиця У. Я. Об'єктивація інтелектуальних якостей людини одиницями компаративної фразеології в англійській картині світу. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород, 2018. Вип. 3. Т. 1. С. 85-92.
6. Бобро М. П. Аксіологічні та лінгвокультурні параметри концепту життя як складника української концептосфери: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01: Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. Харків, 2018. 242 с.
7. Бойко Н. Б. Deutsche sprichwörter und sprichwörtliche redensarten. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/38566/1/Hrabiichuk_magistr.pdf (дата звернення: 01.11.2023)
8. Болдирева А. Є., Яровенко Л. С. Прислів'я та приказки про багатство та бідність в англійській та україномовній картинах світу. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського* : Лінгвістичні науки : зб. наук. праць. Одеса : Астропринт, 2023. № 36. С. 54-69.

9. Великий німецько-український словник: Близько 170000 слів. Уклад. В. Мюллер. Київ : Вид. Дім «Чумацький шлях», 2020. 788 с.
10. Великий сучасний німецько-український, українсько-німецький словник. Уклад. О. В. Чоботар, В. Д. Каліущенко, В.В. Оліфіренко. Донецьк : БАО, 2019. 944 с
11. Великий тлумачний словник сучасної української мови / П. М. Мовчан, В. Й. Клічак, В. В. Німчук . К. : Дніпро, 2009. 1332 с.
12. Великий тлумачний словник сучасної української мови / В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
13. Віталіш Л. П. Німецькі фразеологізми з лексемами на позначення почуттів. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції: м. Львів, 8-9 листопада 2019 р.* Львів: ГО «Наукова філологічна організація «ЛОГОС», 2019. С. 143-146
14. Водяна Л. Прислів'я та приказки як першоджерело правового звичаю німецької родини. *Молодий вчений*. 2019. №1. С.101-103.
15. Глембоцька К. В. Національно-культурна властивість іронічних прислів'їв та приказок сучасної німецької мови. 2023. URL: <http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/handle/787878787/3724> (дата звернення: 20.10.2023)
16. Давиденко А. О. Особливості репрезентації концепту любов у пареміях німецької, англійської та української мов. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2019. Вип. №66. С.51-54.
17. Енциклопедія соціології URL: http://enc-dic.com/enc_sociology/Reprezehtaciya-2615.html (дата звернення: 30.10.2023)
18. Етимологічний словник української мови / О. С.Мельничук, І. К. Білодід, В. Т. Коломієць, О. Б. Ткаченко. К. : Наукова думка, 1982. В 7 т. Т. 1. 632 с.
19. Етимологічний словник української мови / О. С. Мельничук, В. Т. Коломієць, Т. Б. Лукінова та ін. К. : Наукова думка, В2003. 7 т. Т. 4: Н-П

657 с.

20. Заремська І. Мовна картина світу як об'єкт лінгвістичних досліджень. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/16130/Zarems%CA%B9ka> (дата звернення: 15.11.2023)
21. Зимовець Г. Фреймовий підхід до мотивації власних назв. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія»*, 2021. Вип.88. С.109–115
22. Зініч Я. С. Німецькомовні прислів'я та приказки, особливості їх перекладу українською мовою. 2023. URL: <http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/handle/787878787/3707> (дата звернення: 30.10.2023)
23. Калініченко В. І. Неправда як смисловий компонент у структурі українськомовного псевдоніму: *монографія (ювілейний збірник наукових праць), присвячений 65-річчю з дня народження Т.А. Космеди*. Харків: Вид-во ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2022. С. 527-541.
24. Калініченко В. І. Своєрідність вербалізації концепту правда в українських пареміях (на матеріалі збірки «Українські приказки, прислів'я і таке інше», укладеної М. Номисом). *Академічні студії. Серія «гуманітарні науки»*. 2023. Вип. №2. С.14-22.
25. Капітан Т. А. Специфіка вживання прислів'їв та приказок в українській та німецькій мовах. *Наукові записки КДПУ. Серія: Філологічні науки Серія: Філологічні науки. Мовознавство*. 2016. Вип. 146. С. 226-230.
26. Кінащук А. В. Метафоричне моделювання семантики ірраціональної лексики (на матеріалі української, англійської та німецької мов). *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*. 2021. №9. С. 101-110.
27. Ключник Т. О. Репрезентація концепту розум у паремійному фонді української мови. *Закарпатські філологічні студії*, 2020. № 14 С. 45–49.

28. Колоїз Ж. В., Малюга Н. М., Шарманова Н. М. Українська пареміологія : навчальний посібник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів / за ред. Ж. В. Колоїз. Кривий Ріг : КПІ ДВНЗ «КНУ», 2014. 349 с.

29. Коломийська І. Особливості вживання фразеологічних одиниць у німецькомовному газетному тексті: гендерний аспект : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 ; Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Чернівці, 2017. 272 с.

30. Колонюк С., Космеда Т. Збірка «українські приказки, прислів'я, і таке інше» Матвія Номиса як ефективний пареміографічний дослідницький матеріал. *Collection of Scientific Papers «SCIENTIA»*. 2023. С.127-129.

31. Коновальчук В., Яремчук І. Стилiстичнi особливостi нiмецьких прислiв'їв та приказок. Iноземна мова у полiкультурному просторi: досвiд та перспективи: *збiрник матерiалiв III Всеукраїнської науковопрактичної конференцiї, м. Кам'янець-Подiльський, 8 квітня 2021 р.* / редкол. Т.В. Калинюк (вiдп. ред.) та iн. Кам'янець-Подiльський : Кам'янець-Подiльський національний університет імені Івана Огієнка, 2021. С. 42-45

32. Корнєва Л. Традиції етносу в українських прислів'ях про сім'ю. *Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах*, 2016. Вип. 34. С. 220 - 234.

33. Космеда Т., Колонюк С. Багатоликий статус паремії та аспекти її дослідження. *Міжнародний збірник наукових праць «Лінгвістичні студії»*. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2022. Вип. 43. С. 20-31.

34. Коцюба З. Г. Багатство як універсальний маркер етнокультурної кваліфікації цінностей у різномовних ідіомах і пареміях. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2023 № 60 Том 1. С. 65-68.

35. Кудіна О. Ф., Пророченко О. П. Перлини народної мудрості. Посібник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів. Вінниця : НОВА КНИГА, 2005. 320 с.

36. Марфіна Ж. Етнолінгвокультурний зміст українських паремій із семантичним компонентом «спорідненість». *Українська мова*. 2014. № 2. С.51-60.
37. Михайлишин У. І. Ментальні дії у пареміологічній картині світу (на матеріалі німецької мови). *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2021. Вип. 27. С. 232-235.
38. Мішеніна Т. М. Концепт ПРАВДА в мові українського права: лінгвокультурологічний аспект. *Одеський лінгвістичний вісник. Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія»*, 2017. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/16926> (дата звернення: 05.11.2023).
39. Осовська І. М. Стереотипи сімейних стосунків у паремійному фонді німецької мови. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки*. 2010. № 7. С. 141-145.
40. Повшедна І. В. Номінативні засоби на позначення адресата у персонажному мовленні (на матеріалі англійських соціальних романів ХІХ ст). URL: <http://nadoest.com/visnik-kiyvsekiego-nacionalenogo-lingvistichnogouniversite> (дата звернення: 31.10.2023)
41. Тараненко К. В. Мовна картина світу як відображення національного характеру українців. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2023. Том 34. № 4. С. 40-44.
42. Удовіченко Г. М. Аналіз концептів «розум/wit» та «дурість/stupidity» через фразеологічні одиниці мови. *Вісник Дніпропетровського університету Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки»*. 2016. № 2. С. 253-259.
43. Форманова С. Концепт «кохання» та «шлюб» в українській мовній картині світу. URL: https://ezikovsvyat.com/images/stories/issue18.3/3.Formanova_31-41.pdf (дата звернення: 25.10.2023)

44. Черноус О. Класичні підходи до проблеми значення власних назв у зарубіжних дослідженнях. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2020. С. 185-188.
45. Шевельов Ю. Олександр Потебня і українське питання. URL: http://shron.chtyvo.org.ua/Sheveliov_Yurii/Oleksander_Potebnia_i_ukrain.doc (дата звернення: 05.11.2023)
46. Bausinger H. *Typisch deutsch. Wie deutsch sind die Deutschen?* München : C.H.Beck Verlag, 2000. 176 s.
47. Beyer H., Beyer A. *Sprichwörterlexikon*. Leipzig: VEB *Bibliographisches Institut*, 1989. 392 s.
48. *Deutsche Sprichwörter – ihre Herkunft und Bedeutung*. URL: <https://www.sprachschule-aktiv.de/nuernberg/deutsche-sprichwoerter-ihre-herkunft-und-bedeutung/> (date of access: 09.11.2023).
49. Duden. *Das Bedeutungswörterbuch Band 10*. Mannheim; Wien; Zürich : Dudenverlag, 2010. 1151 s.
50. Duden. *Herkunftswörterbuch Etymologie der deutschen Sprache*. 3 Auflage Band 7. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich : Dudenverlag, 2001. 960 s.
51. Duden. *Redewendungen - Band 11*. Mannheim; Wien; Zürich : Dudenverlag, 2012. 928 s.
52. Gelfert H. *Was ist deutsch? Wie die Deutschen wurden, was sie sind*. München : Beck, 2005. 210 s.
53. Grimm J. *Deutsches Wörterbuch*. Band 13. *München : Deutscher Taschenbuch Verlag*, 1984. URL: http://woerterbuchnetz.de/cgi-bin/WBNetz/wbgui_py?sigl. (date of access: 09.11.2023).
54. Hofstede G. *Lokales Denken, globales Handeln. Interkulturelle Zusammenarbeit und globales Management*. München : Deutscher Taschenbuch Verlag, 2006. 555 s.
55. Masullo Giuseppe. *The Study of Representations in Sociology: Between Multidisciplinarity, Lines of Continuity and Differences*. *Italian*

Sociological Review. May 1, 2003. URL: <https://www.questia.com/read/1P3-3103471271/the-study-ofrepresentations-in-sociology-between> (date of access: 09.11.2023).

56. Nuss B. Das Faust-Syndrom. Ein Versuch über die Mentalität der Deutschen. Bonn; Berlin : Bouvier Verlag, 1993. 213 s.

57. Pross H. Was ist heute deutsch? Wertorientierungen in der Bundesrepublik. Reinbek bei Hamburg : Rowohlt Verlag, 1982. 158 s.

58. Rössler D. Vergewisserung: 22 Beispiele christlicher Rede Stuttgart and Berlin : Kreuz Verlag, 1979. 157 s.

59. Schroll-Machl S. Die Deutschen - Wir Deutsche. Fremdwahrnehmung und Selbstsicht im Berufsleben. Göttingen : Vandenhoeck & Ruprecht, 2003. 216 s.

60. Wilhelm. Leipzig: Brockhaus. URL : <http://mdz-nbn-resolving.de/urn:nbn:de:bvb:12-bsb10522900-5> (date of access: 09.11.2023).

61. Wörterbuch der deutschen Gegenwartssprache. In sechs Bänden. Berlin : Akademie-Verlag, 1970-1977. 4579 s.

